

Derin Savaş

Savaşta Aklın Önemi ve Sınırları

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz	5
Strateji ve Siyaset	6
Strateji, Taktik ve İnsan	10
Taktik ve Nefsanî Baskılar	17
Cesaret	19
Savaşta aklın önemi ve sınırları	24
Savaş bilimsel değil insanî bir faaliyettir	28
Savaş Teorisinde Yöntem	32

Önsöz

Savaş bir şiddet hareketidir ve bu bilkuvve (potansiyel) şiddetin sınırı yoktur. İnsanlık olarak sürekli savaşmıyorsak bunun sebebi yüksek ahlâkımız(!) değil menfaatlerimizdir.

Ancak savaşı sonuçlarından tecrid ederek, sağlıklı bir şekilde düşünmek kolay değil. Çünkü yol açtığı ölümler ve maddî zarar o kadar büyük ki her ne pahasına olursa olsun kaçınmak gereken bir anormallik veya uluslararası ilişkilerde bir aksama gibi görünüyor. Oysa her savaşızsızlık hâli barış değil; geçici bir ateşkesten ibaret. (Bkz. [Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام](#)) Meselâ iki dünya savaşı arasındaki 1918-1939 dönemine kim “barış” diyebilir? Üstelik her ne pahasına olursa olsun savaştan kaçan bir lider, düşmanlarının ölçsüz şantajına çanak tutmuş olmaz mı? Adolf Hitler’e akıl almaz ödünler veren Birleşik Krallık Başbakanı Neville Chamberlain gibi savaştan kaçmak için “her pahayı” ödemek, üstelik sonunda yine de savaşmak zorunda kalmak iyi bir strateji mi?

“Siyaset, savaşın döl yatağıdır” diyor Prusyalı general Carl von Clausewitz. Evet, savaş, siyaset ve ticaretin farklı yöntemlerle devamından ibaret. Ancak gerçek bir savaşta, ölüm her yeri kapladığında, ölmek değil yaşamaktır tesadüf. Her taşın altında yaşamı bitirebilecek bir mayın, her çalının ardında vücutları delik deşik edecek bir keskin nişancı varken şehirdeki gibi düşünmeye devam edebilir mi insan? Ölüm tehlikesi, cepheadaki askerler ve komutanların nefsi üzerine muazzam bir baskı yapar. Bu bağlamda savaş, insanlık dışı değil, tam tersine onun göbeğinin ortasıdır. Zira asker, sağdaki yahut soldaki sipere koşarken **serbesttir**. Belki de en güvenli siperi, bir robot veya bir hayvan, insandan daha iyi seçebilir. Ama insan, vatani için ileri atılmakla nefsi için geri kaçmak husunda **özgürdür**. İşte savaşın neticesi üzerinde çok ağır basabilen insanlık faktörü tam buradadır. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#))

Savaş, bütün sosyal bilimcileri zorlamış bir saha. Zira, bir yanda savaşın politik amaçla etkin kullanılması yani strateji ve savaş tekniklerinin etkin kullanımı yani taktik var. Bu soğuk veçhesiyle savaş, neticesi hesaplanabilir bir mekanizmaya benziyor. Fakat diğer yandan, cesareti, vatan sevgisi, nefret ve korkularıyla öngörülemez bir insan faktörü var savaş sahnesinde.

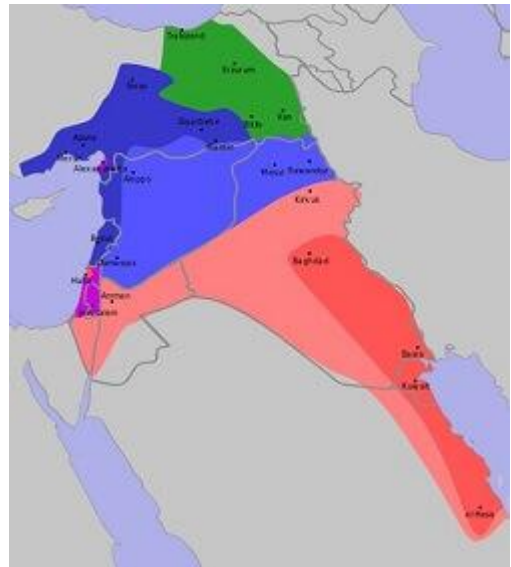
Elinizdeki bu kitap, savaşın mekanik ve insanî veçhelerini en dengeli şekilde işleyen müelliflerden biri olan Prusyalı General Carl von Clausewitz’in fikirlerinden istifade ederek yazılmış bir deneme. Teknolojik ilerlemenin eskitemediği ilkeleri bugünün savaş şartlarında değerlendirdik: Strateji, taktik, cesaret, savaşta aklın önemi ve sınırları...

Strateji ve Siyaset

Gariptir: İngilizler tarihlerinin en acı yenilgilerinden birini 29 Nisan 1916'da Osmanlı ordusu karşısında Kut'ül Amâre'de almıştır ama sadece 17 gün sonra Osmanlı toprakları yine İngilizler tarafından parçalanmıştır. Dünya tersine mi döndü? **Dicle kıyısında İngilizler Osmanlı Ordusu tarafından kuşatılıp bütün bir orduyu kaybettikten, 14 bin İngiliz askeri ile 13 general 481 subay esir alındıktan ve 40 bini aşkın İngiliz askeri öldürüldükten sonra Osmanlı nasıl olur da haritadan silinecek duruma gelir?** Acayıptır... Kudüs'le beraber bugünkü Irak, Suriye, Filistin, Ürdün, Lübnan ve Suudi Arabistan'ın Basra kıyılarını kaybedilmesine sebep olan gizli Sykes-Picot Anlaşması (16 Mayıs 1916) Kut'ül Amâre zaferinden sadece 2 hafta sonra imzalanmış. Yine aynı dönemde olan bir başka gariplik Çanakkale savaşı. Türkiye çocuklarına Çanakkale zaferini bando mızıkla kutlatır ama imparatorluğun başkenti olan İstanbul'un "zaferden" sonra neden işgâl edildiğini sorgulatmaz. Örnekler çok... Tarihimizi ve haliyle bugünümüzü anlamıyorsak **en ağır mes'uliyet savaşı siyasî değil askerî bir faaliyet zanneden aydınlarımız, akademisyenlerimiz ve gazetecilerimizin omuzlarında.** Üstelik sadece tarihi yanlış anlamakla kalmıyoruz; bugünkü savaşları ve diplomatik münasebetleri de hâlâ bu yanıltıcı çerçevede tartışıyoruz:

"... Savaş politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir. Bir toplumun savaşı mutlaka politik bir durumdan doğar ve politik bir etkenden çıkar, işte bunun içindir ki savaş politik bir eylemdir. Eğer savaş hiçbir engel tanımayan tamamen başına buyruk bir eylem olsaydı, mutlak kavramından çıkarabileceğimiz gibi mutlak bir şiddet gösterisinden ibaret bulunsaydı, o zaman savaş politikanın yardımına çağrılır çağrılmaz onun yerini alır, ve tıpkı bir kere atıldı mı artık önceden ayarlandığı yoldan başka bir yol izlemesine imkân bulunmayan bir torpil gibi kendi yasalarına uyardı ..." (Savaş Üzerine / Carl von Clausewitz)

Evet... Türkiye'de pek bilinmeyen bir gerçek bu. "Uzmanlarımızı" dinlerken/okurken savaşı dış dünyadan bağımsız başlayıp biten bir faaliyet gibi görmeleri üzücü. Okullarımızda tarihin öğretilme biçimi de yanıltıyor bizi. Sanki bir tarihçi değil de mahallenin mızıkçı çocuğu yazmış kitabı:

- 1ci dünya savaşında yenilmedik ama müttefiklerimiz yenildiği için “yenik” sayıldık,
- Ortadoğu’da Araplar bize ihanet etti; Balkanlarda Sırp bizi arkadan vurdu; Kafkaslarda yenilmedik, bütün suç Ermenilerin...

Biz savaşı ok atma müsabakası veya 90 dakikalık bir futbol maçı gibi algılıyoruz: Başı sonu, kuralları belli, hakemleri var ama hep bize karşı hile yapıyor... Türkiye’de çok yaygın bir başka algı hatası ise savaşı bütün aşırılıkların aniden boşalacağı bir patlama zannetmek. Meselâ Rusya ile yaşanan uçak krizinde Moskova’nın nükleer silahları kullanma niyetinin sorgulanması gibi. Geçelim...

Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır

Tarihe geçmiş bu sözün sahibi Carl von Clausewitz’in ünlü eserinden bahsetmek istiyoruz bu hafta: *Savaş Üzerine* (Alm. *Vom Kriege*, 1832). 13 yaşından beri savaşan Prusyalı generalin hayatı savaş meydanlarında ve askerî akademilerde geçmiş. Auerstaedt savaşında Fransızlara esir düşmüş ve 2 sene ellerinde kalmış (14 ekim 1806). Yıllar sonra Clausewitz Napoleon’un çöküşüne sebep olan Belçika’daki Waterloo Savaşı’nda 3cü ordu komutanı olarak çıkıyor karşımıza, sene 1815. Bugün sadece askerî okullarda değil işletme ve pazarlama fakültelerinde bile okutulan *Savaş Üzerine* aslında tam bir “kitap” değil, Clausewitz’in karışık konularda aldığı notlar. Ölümünden 1 yıl sonra karısı tarafından derlenip bastırılmış. Gerçekten de bazı konular “pat” diye bitiyor, başka bazı şeyler tekrar ediliyor. Ama bunları görmezden gelerseniz çok tatlı bir üslupla, edebî zevkle yazılmış satırlar olduğu söylenebilir:

“... Bu kitabın bilimsel yönü, savaş olayının özünü, ilgili bulunduğu diğer olaylarla birlikte ele alıp incelemek çabasından yatar. Yazar hiç bir yerde felsefe yapmaktan kaçınmış değildir, ama iş kılı kırk yarmaya döktüğünde sözü kısa kesmeyi tercih etmiş ve one sürülen görüşleri deneylerle kanıtlamak yoluna gitmiştir. Nasıl ki, bazı bitkilerin meyve vermesi boylarının fazla uzamamasına bağlı ise, uygulamalı sanatlarda da, kuramsal yapıların ve çiçeklerin fazla büyümemesi, fazla yer tutmaması gerekir; onların yetişmesine en elverişli toprak deney olduğundan onları bu doğal ortamdan uzaklaştırmaya gelmez. Bir buğday tanesinin kimyasal öğelerine bakarak başağın biçimini incelemeye kalkışmak saçma bir şey olur; hazır başakları görmek için buğday tarlasına gitmek yeter. Araştırma ve gözlem, felsefe ve deney ne birbirine dudak bükme ne de biri diğerinin yerini almaya kalkmalıdır; tam tersine, karşılıklı olarak birbirine hayat hakkı tanımalı, birbirini desteklemelidir. Bu kitabın önerilen, zorluklarının iç mimarisiyle birlikte, ya deneylere ya da savaş kavramının kendisine dayanır: bu bakımdan temelden yoksun oldukları söylenemez ...” (Savaş Üzerine / Clausewitz)

Savaş teorisinin teorisi!

Üstelik Prusyalı generalimiz hem savaşın siyasî ve stratejik boyutunu hem de tek tek askerlerin ve komutanların korkusunu, heyecanını irdeliyor. Bir başka ilginç özellik ise yukarıdaki örnekte olduğu gibi kendi yöntemini de tartışması. Yani “*savaş üzerine yazarken, düşünürken nasıl bir yöntem izlenmeli?*” sorusuna cevap veren paragraflar var. Bu satırlar ise sadece askerlere değil bütün sosyal bilimcilere faydalı olabilir: Ekonomistler, psikologlar vs “objektiflik” iddiasındaki bulgu ve yorumlarına yepyeni bir gözle bakabilirler bu kitap sayesinde. Evet, her meselenin teorisi vardır ve gereklidir. Ama cesaret gibi bir duygu savaş teorisinde gelip merkeze oturabilir. Arz-talebin birbirini dengeleyeceğine iman eden ekonomi teorilerinin daima çuvallama sebebi de bu değil midir? ([Bkz. Ekonomistler neden ekonomiden anlamaz?](#)) Pazara giderken nefsimizi, hırs, kanaat, dinî ve ahlâkî değerlerimizi, gösteriş merakımızı evde bırakmayız ki! (İnanmıyorsanız reklâmcılara sorun) İnsanın hiç bir faaliyeti mekanik/ determinist/ objektif teorilerle açıklanamaz. İnsan daima dünya zevkleri ve ahlâkî ikilemler arasında gidip gelir. İnsan davranışları bir robot veya hayvanın davranışları gibi modellenemez. İnsan bir homo-economicus değildir. (Bkz. [Dikkat Kitap: Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)) Clausewitz’in

aşağıdaki sözlerini okurken askerî faaliyetler veya savaşla sınırlı olarak düşünmeyin; kanaatimizce bütün sosyal bilimlere genişletilebilecek temel ilkeler bunlar. Çünkü İnsan'ın kararları mekanik/sistemik açıklamaların, bilimsel neden-sonuç ilişkilerinin içine hapsedilemez:

"... Teori onu orada bırakıp kendi kendisinden memnun bir halde mutlak sonuç ve kurallara doğru mu yönelmelidir? Bu takdirde teorinin bize hiç bir pratik yararı olmaz. Teori insan unsurunu hesaba katmalı ve cesarete, yiğitliğe, hatta cürete yer vermelidir. Savaş sanatı canlı ve moral güçlerle uğraşır; bu itibarla, hiç bir zaman mutlak ve kesin olana ulaşamaz. En küçük işlerde olduğu gibi, en büyük işlerde de daima arızî ve tesadüfî olana bir pay bırakmak gerekir. Bir yanda bu tesadüf faktörü bulunduğu gibi, öbür yanda cesaret ve kendine güven duygusu bulunmalı ve aradaki boşluğu doldurmalıdır. Cesaret ve kendine güven duygusu ne kadar büyükse, tesadüfe o kadar çok yer bırakılabilir. Görülüyor ki cesaret ve kendine güven savaş için son derece önemli unsurlardır. Bu itibarla, teori ancak bu en zorunlu ve en asıl askeri erdemlerin her çeşit ve derecesine olanak ve hareket serbestliği sağlayan yasalar koymalıdır. Yürekli, akıl ve hatta ihtiyattan bütün bütün yoksun değildir; ancak değer yargılan başka başkadır ..." (Savaş Üzerine / Clausewitz)

Savaş ne bir müsabaka ne de sonsuz şiddet boşalmasıdır

Savaşan halklar arasında kin ve nefret tırmanır, bu bir gerçek. Ancak sokakta kavga eden iki adamla savaşan iki devlet arasında kurulabilecek benzetmenin sınırları da vardır. Savaş, onu başlatan siyasî şartlardan mücerred olmadığı gibi savaşan tarafların diğer ülkelerle olan münasebetlerinden de tecrid edilemez. Bir meseleyi askerle çözmek demek düşmanın imhası yahut korkması demek değildir. Sizinle ateşkes yapmak savaşmaktan ucuz (ya da pahalı) demektir. Çünkü devletlerin dost ve düşmanı yoktur; menfaatleri vardır. Savaşın muhtemel sonuçları ile ilgili umut ve korkular da savaşan devletlerin kozlarıdır. Hem içerde hem dışarıda bunlar silah gibi kullanılır. Tekrar edelim, savaş siyasete alternatif değil siyasetin farklı yollarla devam etmesidir. Savaş esnasında siyaset askıya alınmaz. Para, teknoloji, medya, ulaşım en az barıştaki kadar mühimdir. Savaşta zafer düşmanı imha ederek değil savaşma arzusunu yok ederek kazanılır. Buna ise asker değil siyasetçi karar verir.

"... Savaş, düşmana boyun eğdirmeyi amaçlayan, onu irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketidir. Şiddet, şiddeti göğüslemek için, bilim ve sanatların [=?zanaatların] buluşları ile silahlanır. Gerçi kaydedilmeye değmez bazı ufak tefek sınırlamaları devletler hukuku yasaları adı altında kabul eder ama, bunlar uygulamada savaşın gücünü zayıflatmaz. Şiddet, yani fizik kuvvet böylece savaşın aracı olmaktadır; amacı ise düşmana irademizi zorla kabul ettirmektir. Bu amacı tam bir güven içinde gerçekleştirebilmek için, düşmanı silahtan arındırmak gerekir, ve işte bu silahsızlandırma, tanımlama gereği, savaş operasyonlarının gerçek anlamda ilk amacıdır. Bu amaç son amacın yerini almakta, onu bir bakıma, savaşın kendisine ait bir şey değilmişcesine, bir kenara itmektedir ..."

Sınırsız kuvvet kullanma

Savaş bir şiddet hareketidir ve bu bilkuvve (potansiyel) şiddetin sınırı yoktur. İnsanlık olarak sürekli savaşmıyorsak bunun sebebi yüksek ahlâkımız(!) değil menfaatlerimizdir. Kin, intikam gibi duyguları tetiklese de her savaş kendine has soğuk bir mantıkla başlar ve biter. Savaş boyunca alınan kararların tamamını baştan yapılmış bir plan gibi göremeyiz. Belirsizlikler kalktıkça strateji değişir. Politikacı ve komutan doğru karar vermek için uzun uzun düşünecek zaman sahip değildir. Sivil hayatın aksine bilgi arttıkça kararsızlık da artar. (Bkz. [Savaşta Cesaret ve Aptallık](#)) Savaşın şiddeti başta karar verilen ve sonuna kadar uyulacak bir hududu haiz değildir. Eğer taraflardan biri kendisine böyle bir sınır koyacak olursa savaşın tabiatına aykırı olan bu tercih o ülkenin aleyhine neticeler doğuracaktır. Zira savaş anlık

başlayıp biten bir patlama değildir ama ticarî ve diplomatik hududların, asgârî hukuk normlarının zorlandığı bir zemindir:

“... İnsancıl kişiler belki kolaylıkla, düşmanı çok kan dökmeden silahsızlandırmanın ve yenmenin etkin bir yöntemi bulunduğunu, ve gerçek savaş sanatının bu amaca yöneldiğini düşünebilirler. Ancak bu istenilir bir şey gibi görünmesine karşın, aslında bir çırpıda bir kenara itilmesi gereken bir yanılgıdır. Savaş gibi tehlikeli bir işte, iyi yüreklilikten gelen hatalar başa gelebilecek şeylerin en kötüsüdür. Fizik gücün sonuna kadar kullanılması hiç bir zaman zekanın kullanılmaması anlamına gelmediğinden, bu fizik gücü acımadan kullanan ve kan dökmekten çekinmeyen taraf, aynı şekilde hareket etmeyen diğer tarafa oranla avantajlı bir durum elde eder. Neticede de iradesini hasmına kabul ettirir. Böylece her iki taraf da aynı şeyi düşündüğünden, birbirlerini aşın hareketlere iterler ve bu aşınıklar karşı tarafın güç ve direncinden başka bir sınır tanımaz. İşte soruna bu açıdan bakmak gerekir. Bize iğrenç geliyor diye vahşet unsurunu ihmal etmek ve işin gerçek yüzünü görmezlikten gelmek anlamsızdır ve insanın kendi çıkarına aykırı düşer. [...] Savaş bir şiddet hareketi ise de, duyarlılığın da payını yadsımamak gerekir. Savaş doğrudan doğruya duyguların eseri olmamakla birlikte, onları az veya çok etkiler ve bunun derecesi uygarlık [müellif için teknoloji] düzeyine değil, karşılıklı çıkarların önemine ve süresine bağlıdır. Uygar [müellif için teknoloji]de ileri] milletler savaş tutsaklarını öldürmüyor, kentleri ve köyleri yakıp yıkmıyorlarsa, bu, savaşın yönetilmesinde zekanın daha önemli bir yer tutmasından ve uygar milletlerin, kendilerini içgüdülerinin vahşetine kaptırmadan, kuvveti daha etkin bir şekilde kullanmasını öğrenmiş olmalarından ötürüdür. Barutun keşfi ve ateşli silahların gelişmesindeki sürekli ilerlemeler, savaş kavramının özünde var olan düşmanı yok etme eğiliminin uygarlığın [teknolojinin] ilerlemesi ile hiç bir şekilde engellenmemiş ve ortadan kaldırılmamış olduğunu göstermeye yeterlidir. [...] Savaş bir şiddet hareketidir ve bu şiddetin sınırı yoktur ...” (Savaş Üzerine / Clausewitz)

Strateji, Taktik ve İnsan

İnsan bilimsel bir varlık değildir yani akl-ı meaşın ötesine geçemeyen pozitif bilimlerle İnsan'ı ve dünya ile kurduğu münasebeti, ekonomiyi, tarihi, aileyi, şehirleri açıklayamazsınız. (Bkz. *Akl / Reason / Intelligence / العقل*) Yakıtı İnsan vücudu olan savaş makinesi de böyledir; mekanik teorileri reddeder. Prusyalı General Clausewitz'in tabiriyle "savaş bukalemun gibidir". Savaşın istenmesi, başlatılması soğuk stratejik bir zeminedir; geçen bölümde anlattığımız gibi *savaş siyasetin başka araçlarla devamıdır*. Hatta savaşın ikinci bir soğuk veçhesi daha var o da mühendislik: Zırhların kalınlığı, füzelerin menzili, uçakların hızı... Yani savaşın neticesini etkileyen iki faktör siyaset ve mühendislik. Ancak bir çok savaş önceden hesaplandığı gibi bitmez. Küçük ordular, bazen silahı, yiyeceği olmayan bir avuç insan koskoca bir ordunun hedefine ulaşmasına engel olur. Bilimsel olarak MUTLAKA kazanılması gereken savaş hezimete dönüşür. Pozitivist körlükten muzdarib olan modern insanların inanmakta zorluk çektiği bu gerçek, 15 Temmuz Direnişi esnasında bir kez daha ispat edildi: Kesin öleceğini bilen Ömer Halisdemir darbecilerin komutanını vurdu; silahlı halk askerlerin elindeki tüfekleri tutup çekti; tankların önünde yattı, arabasını tankın önüne koyup yolu kapattı. (Bkz. *İnsan bilimsel bir kavram değildir*)

15 Temmuz Şehitler Köprüsü adını alan eski Boğaz Köprüsü'nde zırh delici mermiler sadece öldürmüyor bazen kafa koparıyor bazen de vücutları ikiye bölüyordu. Tecrübeli askerleri bile delirtebilecek bir vahşet! Ama bunu gördüğü halde tanklara doğru yürümeye devam etti insanlar. Bunun bilimsel açıklaması yok. Yani eğer bilim kendisini doğum ile ölüm arasına hapsedtiyse, Ahiret'i yok saydıysa Ahiret'e göre yaşayan insanların davranışlarını elbette açıklayamaz. (Bkz. *Bir Pozitivizm Eleştirisi*) Yoksa şehitliğin de ilmi vardır.

Tabi eğer savaşı kahramanlıktan ve askerlerin manevî gücünden ibaret görürsek bu defa Sarıkamış'ı, Yemen'i açıklamak zorlaşır. Savaş gerçeğini maneviyatsız

anlayamayız ama maneviyattan ibaret bir faaliyet gibi de göremeyiz. Kısacası savaşı sadece siyasî, teknik veya manevî veçhesinden ibaretmiş gibi değerlendirmek imkânsız. Zannediyorum Clausewitz'in "bukalemun" tabirinin sebebi de böylece netleşiyor:

*"... Bir devlet adamının, bir başkomutanın ilk, en önemli ve hayatî kararı, girdiği savaşın türünü doğru olarak değerlendirmek ve böylece onu **olmadığı bir şey yerine koymamak ve olamayacağı bir şey olmasını istememektir**. Stratejik sorunların birincisi, en geniş kapsamlısı budur. [...] Savaş, her somut olayda niteliğini bir ölçüde değiştiren sahici bir **bukalemun** olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bir bütün olarak bakıldığında, belirgin eğilimleri bakımından üç yanlı şaşırtıcı bir olaydır: Bir yanda, özünü teşkil eden şiddet, doğal ve kör bir içgüdü sayılması gereken kin ve nefret; öte yanda, savaşı matematiksel/bilimsel bir faaliyet haline getiren teknik veçhesi; ihtimal hesapları ve tesadüfler; son olarak da, savaşı salt siyasî akla bağlayan bir politik araç oluşu. **Bu üç veçhenin birincisi daha çok milleti, ikincisi daha çok komutanı ve ordusunu, üçüncüsü daha çok hükümeti ilgilendirir**. Savaş içinde gemi aزیya alan ihtiraslar, halkların sinesinde önceden yer etmiş olmalıdır; ihtimaller ve tesadüfler aleminde cesaret ve istidadın oynayacağı rolün önemi, komutanın ve ordusunun özelliklerine bağlıdır, politik amaçlarla ilgili karara gelince, onu ancak hükümet alır. Birer kanun koyucuya benzeyen bu üç eğilim konumuzun niteliğine derinden kök salmış durumdadırlar. **Bunlardan bir tanesini hesaba katmak istemeyen, ya da bunların arasında keyfi bir ilişki kurmaya yönelik teori, derhal gerçeğe öyle bir çelişkiye düşer ki, sırf bu yüzden tüm değerini yitirir**. Bu itibarla, bütün mesele teoriyi bu üç eğilim arasında, üç ayrı çekim merkezi arasında denge halinde tutmaktan ibarettir ..."* (Clausewitz, Savaş Üzerine)

Zaferin üç ayağı: Askerin cesareti, komutanın taktiği ve siyasetçinin stratejisi

Gerek kendi tarihimizdeki örnekler gerekse Clausewitz gibi tecrübeli askerlerin geliştirdiği teoriler gösteriyorki zafer bu üç ayağın dengesiyle elde ediliyor. Askerin isteksizliğini, korkaklığını veya komutanın teknik, lojistik yetersizliğini siyasî kurnazlıkla tazmin etmek imkânsız. Terside mümkün değil. Meselâ Çanakkale ve Kut zaferlerinden hemen sonra gelen hezimetler yani İstanbul'un işgali ve Sykes-Picot ile Osmanlı topraklarının parçalanması bize şunu gösteriyor: Askerin mükemmeliği sayesinde cephede kazanılanlar siyasetin masasında kaybedilebiliyor. Yahut Sarıkamış, Filistin ve Yemen cephelerine bakalım: Kaybedilen muharebeleri ayrıntılı incelediğinizde çatışmayı değil demiryolu sabotajlarını, mühimmat, su ve yiyecek tedarikindeki sorunları görüyoruz. Burada komutanların yetersizliği yahut onlara gerekli yardımı gönder(e)meyen üst komutayı suçlayabilirsiniz. Bizim bunları hatırlatmaktaki maksadımız bir suçlu aramak değil, asker ve siyasetçi yanında "mühendis" ayağının vazgeçilmezliğine dikkat çekmek. Tekrar özetlersek:

- **Asker:** Cesaret, savaş becerisi, savaşma arzusu, takım halinde hareket...

- **Komutan:** Savaşın lojistik vb mühendislik boyutuna hakim olması, taktiklerini siyasî strateji doğrultusunda kurması, askerle siyasetçi arasında sağlıklı irtibatın tecessüm etmesi...
- **Siyasetçi:** Savaşın bir siyasî araç olduğunu asla unutmamak ve diğer siyasî araçlarla birlikte kullanmak.

Siyasetten tecrid olmuş her askerî faaliyet felâketle sonuçlanmaya mahkûm, velev ki askerî mânâda bir zafer kazanılmış olsun. Askerî zaferin siyasî mağlubiyete dönüşmesine örnek olarak ABD'nin Vietnam savaşı (1963-1973), Rusya'nın Macaristan (1956) ve Çekoslovakya'yı (1968) işgali hatırlanabilir. Askerî, lojistik ve teknik olarak tam hakimiyet kurulmakla beraber, siyasî vizyon eksikliği bu güçlü ülkeleri yenilgiye mahkûm etmişti. Bu tür analizlerde sık rastlanan bir hata olduğu için biz iki kelimenin altını çizerek tanım yapalım: **Taktik, savaş tekniklerinin etkin kullanımıdır. Savaşın politik amaçla etkin kullanılmasına ise "Strateji" denir.** Clausewitz'ten istifade ederek yaptığımız bu ayrıma sadık kalarak, savaşın stratejik veçhesini incelemeye devam edelim şimdi:

*"... Savaş hiçbir zaman soyutlanmış bir hareket değildir. Birinci nokta bakımından şunu hatırlamak gerekir ki, iki hasımdan hiç biri diğeri için soyut bir kişi değildir; ve bu, direnişinin dış etkenlere bağlı olmayan unsuru, yani iradesi bakımından da doğrudur. Bu irade bütün bütün bilinmeyen bir şey değildir. Bugün ne olduğuna bakarak yarın ne olacağını öğrenebiliriz. Savaş hiç bir zaman birdenbire patlak vermez: yayılması ve genişlemesi bir anlık bir iş değildir. Bu itibarla, taraflardan her biri diğeri hakkında, ne olması ve ne yapması gerektiğine göre değil de, gerçekte ne olduğuna ve ne yaptığına göre, iyi kötü bir fikir edinebilir. Bununla birlikte, dört başı mamur bir yaratık olmayan insan mutlak kemal çizgisinin daima berisinde kalır ve bu eksiklikler her iki taraf için de söz konusu olduğuna göre, değiştirici, düzeltici bir faktör rolünü oynarlar. Savaş tek ve ani bir darbeden ibaret değildir. Savaşın sonucu tek bir karara ya da aynı zamanda alınmış birden çok karara bağlı olsaydı, bu karar veya kararlara yönelen hazırlıkların **doğal olarak aşırılığa kaçması gerekirdi ...**" (Clausewitz, Savaş Üzerine)*

Meselâ bugün her anlaşmazlık nükleer silahların veya en azından topyekûn savaşın devreye girmesi gibi. Gerçek savaşlar baştan planlanmış ve uygulanmaya konan bir dizi rasyonel karardan oluşmaz. Düşmanın müstakbel hataları umulmadık fırsatlar doğurabilir. Bir saldırı/savunma planının varlığı yahut rollerin dağıtılmış olması, savaşın olaylarını belirlemez. Bu bakımdan savaş evvelden bestelenmiş ve icra edilen bir konçerto yahut mühendislerce inşa edilen köprülerden, binalardan farklı bir dinamizm arz eder. Bir projedeki öngörülemezlikler sorun teşkil eder ve mühendisler bunları baştan eleyip yok etmeye çalışır. Oysa savaşın doğasında öngörülemezlik vardır:

"... Çünkü kaçırılmış bir fırsatı bir daha elde etmeye imkan yoktur. Gerçekler aleminin bize bu konuda, yani alınacak tedbirler konusunda verebileceği ipucu, bilebildiğimiz kadarı ile, hasmımızın aldığı tedbirler olabilirdi çok çok; geri kalanını bir kez daha soyut alanda aramamız gerekirdi. Ancak sonuç birbirini izleyen çeşitli işlemlerden meydana geldiği takdirde, bunlardan her biri, bütün evreleri ile, sonrakinin bir ölçüsü yerine geçebilir ve o zaman bir kez daha soyut kavramlar dünyasından gerçek aleme dönmüş ve dolayısıyla aşırılık eğilimini hafifletmiş oluruz. Ne var ki, mücadelenin gerektirdiği ve elde mevcut imkanların hepsi aynı zamanda harekete geçirilmiş olsa veya olabilse, tüm savaşlar tek bir karar veya aynı zamanda alınmış bir çok kararlara indirgenmiş olurdu. Çünkü olumsuz bir sonuç bu imkanları ister istemez azaltır ve ilk kararda bunların hepsi kullanılmış ise, ikinci bir karar tasavvur etmeye imkan kalmaz. Bu takdirde, birincisini izleyecek olan bütün savaş hareketleri esasında onun birer parçası olmaktan öteye gidemeyecek ve sadece savaşın süresini meydana getirecektir. Ancak yukarda gördük ki, savaş hazırlıktan evresinde bile, gerçek dünya soyut kavramlar alanının yerini almış ve gerçek tedbirler farazi aşırılıkları telafi etmiştir. Salt bu nedenle de olsa, taraflardan her biri, karşılıklı eylem sırasında şiddetin en son derecesine varmadan durmak durumundadır; dolayısıyla tüm güçleri aynı zamanda seferber

edilmiş olmayacaktır. Kaldı ki, bu güçlerin ve kullanılış biçimlerinin niteliği de onların aynı zamanda harekete geçirilmesini imkansız kılar. Bu güçler şunlardır: dar anlamdaki askeri kuvvetler, toprağı ve nüfusu ile ülke ve müttefikler. Toprağı ve nüfusu ile ülke sadece tüm askeri kuvvetlerin kaynağı olmakla kalmayıp, aynı zamanda savaş üzerinde etkili tüm faktörlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü ülke savaş hareketinin sahnesi, hiç değilse onu derinden etkileyen bir unsurdur ...” (Clausewitz, Savaş Üzerine)

Ülkelerin dostu, düşmanı yoktur; menfaatleri vardır

Savaş için gerekli maddî ve siyasî fedakârlıklarla gelebilecek olan zafer, muhtemel bir ateşkesin avantaj ve kayıplarıyla tartılır. Meselâ 2ci dünya savaşı çok insan öldü diye durmadı; Alman ve Japonların petrol stokları bitmiş, rafineriler bombalanmıştı. (Bkz. [2ci Dünya Savaşı petrol yüzünden mi çıktı? »](#)) Petrolsüz savaşa giren ordu, susuz çöle giren ordu gibidir. Almanya ve Japonya 2ci dünya savaşında bu duruma düştüler. Her savaş, muhtemel neticeleri itibarıyla savaşanlarla münasebeti olan her ülkeyi ilgilendirir. **Savaş ASLA mertçe/sportmence yapılamaz:** (Bkz. [Rusya](#)) Bu bir ahlâkî zayıflık meselesi değildir. 1ci dünya savaşı sırasında Irak'ta Britanya ile savaşan Osmanlı'ya Amerikan Rockefeller ailesi petrol vermiştir. Britanya ile savaşan Ankara hükümeti de, Rockefeller'dan yardım almıştır. İngiliz nihayet oyun bozma gücünü kabul ettiği Rockefeller'i masaya kabul etmiştir. Osmanlı ve “düşmanı” Ankara AYNI Rockefeller'den yardım alırken Britanya ve “düşmanı” ABD birleşip Osmanlı'dan kopardıkları Irak'ı petrol masasında yemişlerdir. Kısacası “dost düşman” millet yoktur; çatışan ve örtüşen menfaatler vardır. “Filanca millet Türklere ihanet etti” diyenler, savaşta mezhep, ırk, ideoloji vb kavgası görenler ne stratejiyi ne de tarihi hiç anlamıyorlar:

*“... Zafer, düşmanları öldürmek değil, kendi iradesine boyun eğdirmektir. Amaç düşmanı etkisiz hale getirmektir. Düşmanı etkisiz hale getirmenin savaşın amacı olduğunu söylemiştik. Şimdi bunun hiç değilse teorik olarak zorunlu olduğunu göstereceğiz. **Düşmanın irademize boyun eğmesi için onu kendisinden istediğimiz fedakarlıktan daha elverişsiz duruma sokmamız gerekir. Bununla birlikte durumunun elverişsizliği geçici olmamalı, hiç değilse öyle görünmemelidir. Aksi halde, düşman daha elverişli bir anı kollar ve teslim olmaz. Bu itibarla, savaş faaliyetinin devamının düşmanın durumunda meydana getireceği her değişikliğin hiç değilse teorik olarak, kötüye doğru olması gerekir.** [MY: Satrançta nihaî bir şah-mat durumunu hedefleyip fedakârlıklarla ona yönelmek yanlıştır. Esnek bir strateji olarak meselâ orta karelerin kontrolü ve rakibin manevra kabiliyetinin azaltan hamlelerin tercih edilmesi gibi bir yol tutulabilir. Rakibin muhtemel hataları doğrultusunda yeni stratejiler yapıp bozulacaktır] Savaş halinde bulunan bir kimse için en kötü durum, tamamen etkisiz hale geldiği dummdur. Öyleyse düşmanı bir savaş hareketi ile irademize boyun eğecek duruma getirmek istiyorsak, ya onu gerçekten silahtan tecrit etmek, ya da kendisini öyle bir tehdit altında hissedeceği bir hale getirmek gerekir. Bundan çıkan sonuç şudur ki, düşmanın silahtan tecridi veya bozguna uğratılması askeri hareketin amacıdır. **Gerçek hayatın imkân ve ihtimalleri “aşırı” ve “mutlak” mevhumlarının yerine geçer. Savaş, canlı bir gücün ölü bir kitle üzerindeki hareketi değil, daima iki canlı ve düşman gücün çarpışmasıdır, çünkü mutlak bir karşı koymama hali savaşın inkarı anlamına gelir. Bu itibarla, savaş faaliyetlerinin nihai hedefi için söylediklerimiz iki taraf için de geçerlidir. Burada da bir karşılıklı eylem vardır. Ben düşmanı yenmedikçe onun beni yenmesinden korkabilirim. Artık kendi kendimin efendisi olmaktan çıkarım; artık, vaktiyle benim ona istediğimi yaptırdığım gibi, o bana istediğini yaptıracaktır.** Bu ikinci karşılıklı eylemdir ve ikinci bir aşırılığa yol açar. Oysa, soyuttan gerçeğe geçtiğimiz zaman işin rengi değişir. Soyut planda kaldığımız sürece, her şeyin iyimserlikle düşünülmesi gerekir, ve her iki tarafın da mükemmelin peşinde koştuğunu ve hatta buna eriştiğini kabul etmek lazım gelir. [MY: Fakat bunu iddia etmek savaşın ideal koşullarda, adeta bir laboratuvarda yapıldığına inanmak, yani şu imkânsız varsayımları “doğru” kabul etmek demektir]:*

- Savaş, Devletin daha önceki hayatı ile hiç bir bağlantısı olmayan, birdenbire patlak veren tamamen soyut bir olay ise;
- Tek bir karara veya aynı zamanda alınmış birden çok karara dayanıyorsa;
- Kendi kendine yeterli tam ve mükemmel bir çözüm getiriyorsa;
- Meydana gelecek politik durumun önceden hesaplanabilecek sonuçlarından etkilenmeyecekse....” (Clausewitz, Savaş Üzerine)

Savaş politik araçlardan biridir; savaşın kullanılması diğer araçları askıya almaz

Stratejik mânâda savaş meydana değil masada kazanılır. (Bkz. [Zafer namlunun değil kalemin ucundadır.](#)) “Müttefik, tarihe dayanan dostluk, kültürel bağlar” vs gibi sözlerle stratejik analiz yapmaya çalışanlar daima çuvallamaya mahkûm. **Savaş şartlarında diplomasinin devreye girmesi kademe kademe olur ama olayların seyri çelişkili adımların atılmasına sebeptir:**

1. Müttefiklerimiz bizim kazanmamızı ister,
2. Müttefiklerin bizden yana kalması bizim başaramıza bağlıdır; ezilirse taraf değiştirebilirler,
3. Ama müttefiklerimizi korkutacak kadar büyük bir zafere doğru gidersek bu defa korkudan düşmanlarımıza yardım edeceklerdir. Neticede “dost/düşman” etiketi ne olursa olsun her devlet diğerlerinin kendisine muhtaç olmasını ister. Savaşa doğrudan katılmayan güçler savaşın zararlı etkilerini azaltarak çıkarılmaları için ellerinden geleni geleni yaparlar.

Bu çatışma ve rekabet ilkelerinin en bariz örnekleri 2ci dünya savaşı sırasında kendi aralarında çatışan müttefiklerde görülmüş ve bugün hâlâ devam etmekte:

- Britanya ve de Gaulle komutasındaki “Özgür Fransa” arasında soğuk savaş daima sürdü.
- İngilizler Polonya’nın sürgündeki başbakanı Władysław Sikorski’yi Cebelitarık’ta öldürttü. (4 temmuz 1943)
- Ruslar Alman işgali altındaki Polonya’yı kurtarmaya gelen ABD uçaklarına hava sahalarını kullandırmadı ve ısrar edenlere ateş açtı.
- ABD ve Rusların Berlin’i “kurtarması” operasyonu Berlin’i bir duvarla böldü. (Mayıs 1945)
- Almanlardan kurtarmak için ABD’ye kaçırılan Fransız altınlarını geri vermemek için ABD de Gaulle’e iki darbe yaptı: Cezayir’i bahane eden birincisi başarısız oldu. (13 mayıs 1958) Daha sonra 1968’de “Halk ayaklanması” kisvesi altındaki 2ci darbe başarılı oldu. (Bkz. [Erdoğan ile de Gaulle arasındaki tuhaf benzerlikler](#))
- ABD’nin Rusya’ya göz dağı vermek için Ağustos 1945’te Hiroshima ve Nagazaki’ye atom bombası atması. (O tarihte Japonya çoktan boyun eğmişti; Mançurya yenilgisi Japonlar üzerinde ciddi bir yıkıcı etki yapmıştı. Oysa atom bombalarını bir çok Japon savaş bittikten sonra öğrendi.)
- NATO ve AB’nin çekirdeğini teşkil eden Britanya ve Fransa Arjantin’de savaştı (1982). Fransa bu savaşta subayları, mühendisleri ve Exocet füzeleriyle Britanya gemilerini batırarak İngiliz askerlerinin ölümüne yol açtı.
- 2015’te ABD pilotları Nijerya ve Kongo’da Fransız askeri öldürdü. Pilotlar yakalandı ama Fransa’nın ARZUSUYLA serbest bırakıldı.
- 1995’te Tayvan’a zırhlı personel satış ihalesi sırasında Almanlar Fransızları, Pakistan’a denizaltı satışı sırasında ise Fransızlar Fransızları öldürdü. Bu olayların hepsi örtbas edilmiştir. (Bkz. Silah ihaleleri yolsuzlukları, retro-komisyonlar ve 8 Mayıs 2002’deki Karaçi skandalı)

Savaş ne zaman biter?

İnsan hayatının, makinelerin, kira kontratlarının hatta evliliklerin bir “durma şartı” vardır. Karşılıklı mes’uliyetlerin son bulduğu bir fesh etme, ölüm yahut boşanma gibi cebbar, meşru, hukukî dönüm noktalarıdır bunlar. Savaşın sonsuz şiddet döngüsünden kurtulmak için de bir durma şartı olmalı. “Barıs” deriz ama aslında çoğu kez bir ateşkestir bu. (Bkz. [Barıs / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام](#)) Geçen bölümde şöyle demiştik:

“... Savaş bir şiddet hareketidir ve bu bilkuvve (potansiyel) şiddetin sınırı yoktur. İnsanlık olarak sürekli savaşmıyorsak bunun sebebi yüksek ahlâkımız(!) değil menfaatlerimizdir ...”

Yani bir savaş bittiğinde çok insan öldüğü için değil ateşkes daha ucuz olduğu için biter. Eğer iki ülke kendilerine zarar verdikleri halde savaşı bitirmiyorlarsa bu onların savaşta aktör/ özne/ söz sahibi olmadıklarını ispat eder. Başkalarının menfaatleri için savaşıyorlardır. Meselâ 1980-1988 İran ve Irak arasındaki savaşın hasılatı 1 milyon ölü, 150 milyar dolar hasar ve Batılı silah satıcılarının devasa kârları oldu. Yani savaşmayanlar kazandı bu savaşı. Resmen “iç” savaş adı verilen aynı ülke insanların birbirini öldürdüğü savaşlar da aslında ülke dışı hatta küresel güçlerin menfaatlerinin küçük bir bölgede yoğunlaşmasıyla çıkar ortaya. (Bkz. 1861 – 1865 ABD, 1936-1939 İspanya ve 2011’de başlayan Suriye iç savaşları)

Savaşı düşünmek bütünü görmeyi gerektirir. Meselâ komşunuza savaş ilân ettiğinizde [petrol](#) fiyatları artacak mı? Savaştığınız ülkeye kim hangi teknolojiyi verebilir? Ülke içinde ne gibi isyan tehlikeleri var? Ekonominiz savaşın mahrumiyetlerine ne kadar dayanabilir? Kısacası her savaş askerî mücadele meydanı dışındaki dünyayı görececek bir stratejik vizyon gerektirir. Harbi değil muharebeleri gören sınırlı taktik vizyon savaşan ülkeleri batırır:

*“... Bütün düşündüğümüz, belirli insanlara ve koşullara dayalı bir olasılıklar hesabından ibaret olunca, harekete geçmemizin ilk nedeni olan politik amaç temel bir faktör hallini alır. **Düşmandan istediğimiz fedakarlık ne kadar küçük olursa, bunu reddetmek için bize karşı girişeceği direnme o kadar az olacaktır.** Ancak onun çabaları ne kadar zayıf olursa bizimkiler de o ölçüde zayıf olacaktır. Kaldı ki, politik amacımız ne kadar az önemli olursa, ona o kadar az değer veririz ve ondan vazgeçmeye o kadar daha yatkın oluruz. Bu da kendi çabalarımızı gevşek tutmamız için ek bir neden yaratacaktır. Böylece, **savaşın ilk saiki olan politik amaç, hem askeri hareketin hedefini, hem de bunun için gerekli çabaların ölçüsünü tayin edecektir. Politik amaç, kendi başına ve kendisi için bir ölçü olamaz, fakat kavramlarla değil gerçeklerle uğraştığımızı göre, karşı karşıya gelen iki devlete ilişkin bir ölçü olacaktır.** Tek ve aynı politik amaç, çeşitli milletlerde, ya da aynı ülkede fakat ayrı ayrı dönemlerde değişik tepkiler yaratabilir. Onun içindir ki, politik amaç, ancak ilgilendirdiği kitleleri göz önünde tuttuğumuz takdirde geçerli bir ölçü olabilir. Demek ki, her şeyden önce bu kitlelerin niteliğini göz önünde bulundurmamız gerekir. Böylece, bu kitlelerin eylemin şiddetlenmesinden ya da gevşemesinden yana olmalarına göre, sonucun değişeceğini kolayca anlayabiliriz, iki millet veya devlet arasında öyle bir gerginlik ve öyle bir düşmanlık unsuru bulunabilir ki, aslında çok önemsiz gibi görünen bir savaş nedeni bu durumla hiç de orantılı olmayan bir etki, adeta bir patlama yaratabilir ...”* (Clausewitz, Savaş Üzerine)

Sonsöz

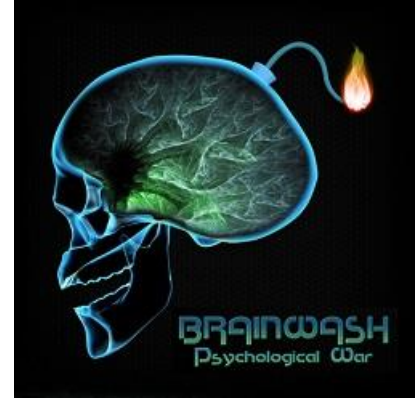
Savaşta ya da barışta ittifak saçmadır. “Müttefikiniz” olan ülke ihanet ederse yaptırım var mı? Elinizde onu pişman edecek ne var? Gerçek stratejide ittifak yoktur, yaklaşan ve uzaklaşan menfaatler çerçevesinde hareket edilir. İttifakların içinin boşalmasından her an korkulduğu için ABD “müttefiklerini” de düşman ülkeler kadar izler ve kontrol etmeye çalışır. (Bkz. [Gladio-Stay Behind](#)) Müttefik zannettiğiniz ülkeler size ihanet etmese bile savaşta yenilebilir veya istihbarat vb zafiyetiyle size zarar verebilir. Meselâ Fransızlar 2ci dünya savaşı’nın hemen başında müttefikleri Belçika’ya güvenmekle bu tür bir aptallık yapmışlardı. Ya sonra? Sonrası Blitzkrieg! Fransızlar koca bir ülkeyi Almanlara kaptırdılar. Yani savaş ateş etmekten, siper kazmaktan ibaret değildir. Tersine askerleri kapsamayan birçok şey girer işin içine, para ve petrol gibi. (Bkz. [Petro-dolar sistemi](#))

Taktik ve Nefsanî Baskılar

Geçen bölümlerde (1, 2) taktik ve strateji arasındaki farklardan yani savaşın siyasetle olan ilişkisinden ve savaşın ünitelerin yönetilmesinden bahsettik. Bu bölümden itibaren savaşın psikolojik veçhesini yani halkın, komutanların ve askerlerin maruz kaldıkları nefsanî baskıları ele alacağız. Zira savaş zıt tabiatlı iki ilmin aynı anda icra edildiği bir saha:

- Bir yandan zırh kalınlığı, hız, menzil gibi teknik unsurlara, planlanması ve soğukkanlılıkla idare edilmesi gereken eylemlere bağlı siyasal bir süreç,
- Diğer yandan ulusal/ bölgesel/ dinî aidiyetlerden ve ferdi değerlerden kaynaklanan cesarete, fedâkarlığa, öfkeye, intikam arzusuna, halkın ve askerlerin metanetine bağlı hissî bir oluşum.

Savaşın “teknik” ve “hissî” unsurları birbirine karışmayan iki konu değil tersine birbirinden beslenen, biri diğerine fayda sağladığı kadar zarar da verebilen iki cephe gibidir:

“... Her askerî faaliyet doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çarpışmakla ilgilidir. Asker sadece uygun zamanda ve uygun yerde çarpışmak için orduya alınır, giydirilir, silahlandırılır, eğitilir, uyutulur, yer içer ve yürür [...] Gerçek alemde savaş böyle bir defada gerilimi boşalan aşırı bir şey değildir; hep aynı biçimde ve aynı ölçüde gelişen güçlerin değil, kah atalet ve sürtünmenin karşısında çıkardığı direnmeyi yenecek dereceye çıkan, kah hiç bir etkisi olmayan güçlerin eseridir.

*Savaş bir bakıma şiddetin düzenli kalp atışlarına benzer, kısa veya uzun bir süre içinde gevşeyip gücünü yitirir. Diğer bir deyişle, amacına erken veya geç, ulaşır, fakat katettiği yol boyunca bu amacı şu veya bu yönde etkileyecek ve yol gösterici bir zekanın iradesine bağlı kalacak kadar sürer. Bu itibarla, savaşın politik bir amaçtan doğduğunu düşünecek olursak, bu amacın sonuna kadar ona yön vermesini doğal karşılamak gerekir. Bununla birlikte, **politik amaç zorba bir kanun koyucu değildir; elindeki araçların niteliğine uymak zorundadır ve bunun için de zaman zaman değişikliklere uğrar, fakat yine de ön plandaki yerini muhafaza eder.** Böylece politika savaş eylemi ile iç içedir ve onun üzerinde savaşın patlayıcı güçlerinin elverdiği ölçüde sürekli bir etki icra etmekten geri kalmaz ...” (*)*

Düşmanı en çok öldüren değil kendine en çok benzeten kazanır. Zira düşmanınız size dönüştüğü ölçüde maneviyatını kaybeder ve sizin değerlerinizi savunmaya başlar. Bu yüzden Savaş sadece tank-topla yapılmaz. Psikolojik harp ve beyin yıkama bazen silahlardan çok daha hızlı ve kesin neticeler verir. (Bkz. [Beyin yıkama ve psikolojik harp](#)) Tam da bu sebeple savaşın ülkeler silahların çokluğu ve gücü kadar kendi askerlerinin maruz kaldığı nefsanî baskılara karşı tedbirler alırlar. Yine aynı sebeple düşman halkları ve orduları fikren, manen yıkmaya çalışırlar. Bunun en uzun süreli ve geniş kapsamlı örneği şüphesiz [Hollywood-Pentagon](#) arasında 50 yıldır süren işbirliğidir. Hollywood zihinleri hazırlar, Pentagon saldırır. Zira savaşın algısını yönetmek gerçeğini yönetmekten DAHA önemlidir:

*“... Savaş nedenleri ne kadar önemli ve güçlü olursa, milletin tüm varlığını o kadar derinden etkiler. Savaştan önceki gerginlik ne kadar şiddetli olursa, savaş mutlak ve soyut şekline o kadar yaklaşır; savaş düşmanın imhasına yöneldiği ölçüde, askeri amaçla politik amaç birleşir ve savaşın askeri niteliği politik niteliğine ağır basar. **Savaş nedenleri ve gerginlik ne kadar önemsiz olursa savaş unsurunun doğal eğilimi olan şiddet eğilimi politik gereklere o kadar çok tabi olur, ve savaş doğal eğiliminden uzaklaştığı ölçüde, politik amaçla ideal bir savaşın amacı arasındaki fark keskinleşir ve savaş o ölçüde politik bir nitelik kazanmış olur. Kuşkusuz bir çok hallerde bu duyguları öylesine kışkırtmak ve coşturmak mümkündür ki, onları artık politik çizgide tutabilmek güçleşir; ancak çoğu zaman böyle bir çelişki doğmaz, çünkü bu derece güçlü bir heyecan faktörünün varlığı onunla ahenk halinde bulunan büyük bir planın da varlığı demektir. Oysa, bu plan sadece önemsiz bir amaca yönelik bulundukça, kitlelerin duygusal güçleri de o ölçüde zayıf olur ve frenleyici bir etkiden çok itici bir etkiyi gerektirir ...” (*)***

Ayrıca unutmamak gerekir ki **yalan da bir gerçektir!** Neden? Çünkü kazanmakta olduğunuz bir savaşta müttefikleriniz, askerleriniz ve halkınız sizin kaybedeceğinize inanırsa GERÇEKTEN kaybedersiniz. Bu sebeple yalan da bir **gerçektir**: Yalan haberlerin yayıldığı **gerçeği**, halkın bunları yuttuğu **gerçeği**, borsa, borç faizi ve kredi notlarınız... Bu yüzden [Sosyal Medya](#) yalanların hızla gerçeğe dönüşebildiği “tılsımlı” bir mekân haline geldi. “Bu haber doğruysa” diye başlayan iftiralarla istediğiniz hakareti, iftirayı yayabiliyorsunuz. Sosyal Medya bu bağlamda bir savaş aracıdır çünkü algıları yönetmek suretiyle bir savaşa yön verebilir, zihinlere bazı tepkileri programlayabilirsiniz. (Bkz. [Her zaman haklı çıkma sanatı / Arthur Schopenhauer](#))

Bu konuda daha önce yayınladığımız iki e-kitabı şuradan okuyabilirsiniz:

- Amerika’da uygulanan beyin yıkama ve psikolojik harp tekniklerini anlamak için bir e-kitap: [Amerika tedavi edilebilir mi?](#)
- Türkiye’de uygulanan beyin yıkama ve psikolojik harp tekniklerini anlamak için bir e-kitap: [Hükümeti devirmek isteyen birileri mi var?](#)

Netice:

Düşünmek ve çözüm üretmek zordur. Oysa hayal kurmak kolay ve zevklidir. Bu yüzden özellikle gençler için ülkelerinin sınırlı gücünü kabul edip küçük çabalarla kendi çaplarında mücadele etmek istemezler. Komplo teorileriyle kendilerini korkutmak ve sınırsız nefret söylemlerine kapılmak daha caziptir. Yani devrim düşü peşinde bir ömür harcamak uzun soluklu gerçek evrimler için yarım gün ter dökmekten çok daha sarhoş edici bir zevk verir.

“... Bu genellikle insan zihni ile en iyi bağdaşan bir unsurdur. İdrakimiz genellikle berraklığa ve kesinliğe yönelmiş olmakla birlikte, zihnimiz çok zaman kararsızlığı da sever. İdrakimiz, kendi bilincine bile varamadan, bütün tanıdık nesnelerin kendisine yabancı geldiği meçhul diyarlara varmak için felsefi araştırmanın ve istidlâllerin (mantıkî çıkarsamaların) girintili çıkıntılı yollarından kendisine bir çıkış yolu arayacak yerde, hayal gücü sayesinde tesadüfler aleminde kalmayı tercih eder. Zorunluluğa ve çaresizliğe boyun eğmektense, olanaklar evreninde kanat çırpmayı yeğler. Korkusuz bir yüzücünün kendisini dalgaların kucağına atması gibi, cesaret ve kahramanlığın kanatlarında tehlikelere göğüs gerer ...” ()*

(*) Savaş Üzerine / Carl von Clausewitz

Cesaret

Yönetmenliğini Steven Spielberg'in yaptığı, başrollerini Tom Hanks ve Matt Damon'ın paylaştığı "Er Ryan'ı Kurtarmak" (*Saving Private Ryan*) adlı film savaşta cesaretin yetmediğini, aynı zamanda metanet gerektiğini anlatan çarpıcı bir hikâye. Özellikle filmin ilk dakikalarında başarıyla sahnelenen Normandiya çıkarması o kadar gerçekçi ki seyirciler yumuşacık koltuklara ve ellerindeki patlamış mısır paketlerine rağmen savaştan yoruluyorlar: "Artık bitsin bu katliam" diye düşünmeye başlıyor insan. Kopan kolların bacakların havada uçtuğu bu sahneler sıradan kahramanlık filmleri gibi şiddeti estetize etmek yerine olduğu gibi, belki mezbaha gibi gözler önüne serdiği için aslında sanat dahi sayılmaz... Geçelim.

Evet... Gerçek bir savaşta, ölüm her yeri kapladığında ölmek değil yaşamaktır tesadüf. Her taşın altında yaşamı bitirebilecek bir mayın, her çalının ardında vücutları delik deşik edecek bir namlu... 1000 kişilik bir taburdan sadece bir kaç askerin canlı olarak geri döneceğini herkesin bildiği gerçek savaşta ölmeyi bayılmak zanneden tatlısı kahramanları çok uzun yaşamazlar.

Cesaret ve metanet asker için gerekli vasıfların başında gelir

Savaş sıradan insanları sıra dışı baskılara maruz bırakır ve askerin bu baskıya nasıl tepki vereceği önceden kestirilemez. (Bkz. [Savaş, Cihad ve Şehadet](#)) Meselâ siz bu yazıyı okumayı bitirdiğinizde 2 veya 3 Amerikan askeri daha intihar etmiş olacak. Zira kendi kendini öldüren Amerikan askerlerinin sayısı savaşta vurulanlardan fazla: ABD'de günde 22 asker intihar eder, her 65 dakikada bir! Neden? Çünkü ölüm korkusunu yenmek için uyarıcı moleküller kullanırlar. Yani ABD askerleri hem vicdanî itirazları hem de acıkma, yorgunluk gibi belirtileri askıya alan uyuşturucu maddelerin etkisi altında savaşır. Zaten Irak'ta, Afganistan'da bu kadar çok çocuğun bu "kolaylıkta" öldürülebilmesi başka türlü açıklanabilir mi? Elbette birkaç fanatik veya psikopat araya karışmış olabilirdi ama normal şartlarda Kansas'tan, Wisconsin yahut Ohio'dan gelen 20 yaşlarında bir gencin Abu Graib hapisanesinde o iğrenç işkenceleri yapması mümkün değil. Hele cesetlere sarılıp gülerken poz vermeler, uzuvlarını kesip cebinde saklamalar vs.

Cesaret veren kimyasal madde etkisiyle vahşileşen, ayılınca yaşamaktan utanıp intihar eden askerler ABD'ye has değil. 2ci Dünya savaşı sırasında Almanların Polonya, Belçika ve Fransa'yı işgali o kadar hızlı gerçekleşti ki Yıldırım savaşı (Alm. *Blitzkrieg*) adı verilen taktik bugün dahi askerî uzmanlarla tarihçilerin dikkatini çekmeye devam ediyor. Hiç şüphesiz Almanların savaş araçlarında teknik üstünlüğü vardı. Bunun yanında askerlerin savaşa hazırlığı, eşgüdüm ve lojistik unsurlar da düşmanlarınkinden üstündü. Ancak her şeye rağmen Alman piyadesinin sırtta 20 kg'lık çantayla günde 60 km yürüyebilmesi, -20°C'de Ruslarla savaşabilmesi, pilotların ve panzer sürücülerinin 18 saat hiç dinlenmeden, yemeden, içmeden, uyumadan görev yapabilmesi teknik üstünlük veya becerikli komutanlarla açıklanabilecek bir şey değildi. Doğru cevap *pervitin* ya da askerler arasında bilinen adıyla «*Panzerschokolade*».

İşte *Blitzkrieg* sırasında Alman askerlerinin dopingli futbolcular gibi metanet göstermesi, korkusuz, neşeli ve konuşkan olması, acıkma, yorulma ve uyuklama nedir bilmeden savaşmasının sebebi buydu. Tabi Hitler Almanyası askeri robotlaştıran maddelerin kullanımında yalnız değildi; Amerikalılar o zamanlar *ritalin* kullanıyorlardı, İngilizler ise *benzedrin*. Farklı isimlerle satılsa da bu uyarıcıların hepsi metamfetamin veya amfetamine yakın psikoaktif maddelerdi; 6-24 saat süren güçlü bir sevinç ve heyecan hali ve bağımlılık yapıyorlardı. Bugün IŞİD'li teröristlerin kullandığı *captagon* da aynı türden.

Ölmenin değil yaşamanın tesadüf olduğu savaş meydanı

Aptallar ve cahiller cesur olamaz çünkü cesaret tehlikeyi göze almaktır, umursamamak değil. Şüpheli paketi tekmeleyen yahut çakmakla gaz kaçağı arayan adam cesur değil aptaldır ve savaşta yapacağı ilk aptallıklar yüzünden silah arkadaşları düşman dahi görmeden ölecektir. (Bkz. [Savaşta Cesaret ve Aptallık](#)) Mes'uliyet olmadan cesaret olmaz. Sonunu düşünmeden hayvan gibi ileri atılmak gadaptır. Cesaret aklın emaresidir. (Bkz. [Ben büyüyünce insan-ı kâmil olucam!](#)) Cesaret hissi nefsin oyunlarından ve halkın tasallutundan gayri tasavvur edilemez. Gadap hayvanî, cesaret insanîdir. Savaşa hoplaya zıplaya giden nice genç vardır ki yakınlarında patlayan ilk bombada altlarına ederler ve kopan bir kol görünce delirirler. (Bkz. [Ölüm Korkusu](#)) Zira savaştaki yoğun tehdit nefsin öl-ME-me arzusunu tetikler. Maneviyat, şeref ve vatan sevgisi samimi değilse silinip gider. Çoğu asker korkmuş bir hayvan gibi sadece saklanmak ve öl-ME-mek ister. Clausewitz'in tabiriyle:

“... Acemi eri savaş alanında izleyelim biraz. Muharebe sahnesine yaklaştıkça, topların gümbürtüsüne çok geçmeden tecrübesiz asker dikkatini çeken mermi sesleri karışır. Güller ve mermiler yanıbaşımıza düşmeye başlar. Komutanın karargâh subayları ile birlikte harekâtı yönettiği tepeye doğru koşarız. Burada top mermileri daha sık patlamaya ve şarapnel parçaları etrafa dağılmaya başlar ve sonunda yaşamının ciddi yanı ağır basar, gençlik hayallerimizi silip süpürür. Birdenbire, tanıdığımız biri vurulup yere düşer, kalabalığın ortasında patlayan bir el bombası gayri ihtiyari bir kıpırdama yaratır ve insan yavaş yavaş soğukkanlılığını ve zihni cevvaliyetini kaybettiğinin farkına varır, en cesur olanlar bile neye uğradıklarını şaşırırlar. Bir adım daha attık mı, etrafımızı kasıp kavuran muharebenin tam ortasında buluruz kendimizi ve bir an için bir tiyatro sahnesine çıktığımızı sanırız. Derken kendimizi en yakın tümen komutanının karşısında buluruz. Burada mermiler birbirini izler ve kendi silahlarımızın gürültüsü karışıklığı büsbütün arttırır. Şimdi de tümen komutanın yanından ayrılmak tugay komutanına sokulalım. Yiğitliği her türlü kuşkunun üstünde olan bu

*tugay komutanı tedbiri elden bırakmayarak bir tepenin, bir evin ya da bir ağacın arkasına gizlenmiştir. Tehlikenin arttığı bir belirtisidir bu. Fişekler evlerin damlarında ve tarlalarda çatırdamakta, top gülleleri her yanımda ve başımızın üstünde uçuşmakta ve tüfek mermileri artık kulağımızın dibinde ısıklıklar çalmaktadır. Birliklere, saatlerdir ateş altında metanetlerini koruyan piyade kıtalarına doğru bir adım daha ilerleyelim. Her taraf mermilerle doludur. Kısa ve tiz sesleri kulağımızı ve adeta kalbimizi sıyrıp geçmektedir. Bütün bunlara ek olarak, sakatlananların, vurulup düşenlerin acıklı manzarası hızlı hızlı çarpan kalbimizi merhametle doldurmaktadır. Acemi asker, tehlikenin en yoğun olduğu bu çeşitli bölgelerden geçerken, ister istemez **akıl ışığının buralarda salt kurgu alanındaki faaliyetlerine benzemediğini**, çok farklı bir ortam içinde hareket edip çok değişik bir biçimde yansıdığını görecektir. **Bu ilk izlenimin etkisi altında anında karar verme yeteneğini kaybetmemek için, insanın gerçekten olağanüstü bir yapıya sahip olması gerekir ...” (*)***

Cesur olmak tehlikeyi umursamamak mıdır?

Savaşın tehlikeleri karşısında cesaret gerektiği gibi açlık, soğuk ve çeşitli mahrumiyet karşısında askerin metanet göstermesi icab eder. Ancak gerek cesaret gerekse metanet bir tür vurdumduymazlıkla karıştırılabilir. Mesleği, kişiliği yahut doğup büyüdüğü yerler sebebiyle tehlikeye ve mahrumiyete karşı duyarsız olan insanlar iyi birer asker olabilir mi? Bu çok kesin değil. Atılgan, gözüpek, kavgacı insanlar bazı durumlarda istenilen sonucu elde edebilirler ama bu çatışmayı tercih etmelerinden kaynaklanır, çatışmayı göze almalarından değil. Kişisel bir heyecan veya vatanseverlik duygusuyla kontrolsüzce ileri atılan askerin ne zaman, hangi tehlike karşısında korkup kaçacağını kestiremeyiz. Şu halde akli ve vicdanıyla karar vererek tehlikeye katlanmayı tercih eden “soğuk” bir cesaret tehlikeyi umursamayan “sıcak” cesarettten daha kalıcı olabilir. Üstelik “soğuk” cesaretin dayandığı manevî zemin askerin mahrumiyetler karşısında da geri çekilmesine engel olacaktır. Dolayısıyla **gadap** değil **celâl** ile ileri atılan asker yaptığı savaşı nefsiyle değil ruhuyla anlamlandıracağından daha iyi bir savaşçı olacaktır. Clausewitz’in kelimeleriyle ifade edersek:

*“... **Savaş bir tehlike alanıdır, onun için cesaret savaşçı erdemlerin başında gelir. İki türlü cesaret vardır: Birincisi kişisel cesarettir; ikincisi, kaynağını ister bir dış otoriteden, ister vicdan dediğimiz iç güçten alsın, sorumluluk karşısındaki manevi cesarettir. [...] Kişisel cesaret de yine iki türdür. Birincisi, ister kişinin bünyesinden ve karakterinden, ister ölümden korkmamasından, ister alışkanlıktan ileri gelsin, **tehlikeyi umursamazlık**. Bu sürekli bir haldir. İkinci tür cesaret ise **yurtseverlik, coşkunluk** gibi olumlu etkenlerden ileri gelebilir. Bu takdirde, cesaret sürekli bir hal olmaktan çok bir heyecan, bir duygudur. Bu iki tür cesaretin farklı etkileri olduğu kolayca anlaşılır. Birincisi daha güven vericidir, çünkü ikinci bir tabiat haline gelmiş olduğu için insanı hiç bir zaman terk etmez. İkincisi ise insanı çoğu zaman daha ileri götürür. **Metanet daha çok birinci tür cesarete özgü, atılganlık ve gözüpeklik ise ikincisine vergidir.** Birincisi akli serin tutar; ikincisi bazen zihni faaliyeti kamçılarsa da, çoğu zaman insanın aklını başından alır. İkisi birleşince ortaya cesaretin en mükemmel şekli çıkar. **Savaş maddi çaba ve acılarla dolu bir alandır. Bunlara dayanmak için, insanın, ister yaradılıştan ister sonradan kazanılmış olsun, bu acılara aldırış etmemesini sağlayan belli bir fizik ve moral güce sahip olması gerekir.** Bu niteliklere sahip ve sağduyusunu kendisine kılavuz edinmiş bir insan iyi bir savaş aracıdır ...” (*)***

Normal hayatta bilgi arttıkça gelecek netleşir ve belirsizlik azalır. Savaşta tam tersi olur!

Güç dengesinin net bilindiği satranç karşılaşmalarına yahut gün içinde başlayıp biten kavgalara benzemez savaş. Haftalara, aylara hatta yıllara yayıldıkça komutan kendisini yeni bir imtihanda bulur: Kararlılık. Zira başta yapılan planın sürekli gözden geçirilmesi, yeni gelen bilgilere göre güncellenmesi

gerekir. Ama bu sürekli güncelleme sivil hayattakinin tersine son derecede yıpratıcıdır. Neden? Bir köprü inşa eden mühendis yeni bilgilerle planını mükemmelleştirir. Gelen bilgilerin sağlamlığını sorgulayabilir. Plan mükemmelleştikçe eksik/kusurlu kısımlara odaklanabilir. Oysa bir komutan elde ettiği istihbarat bilgilerinin kalitesinden hiçbir zaman emin olamaz. Her an her şey mümkündür. Bu şartlarda karar vermek zorunda olan bir komutan için iki tehdit vardır: Hiçbir karar vermeyerek sorumluluktan kaçmak yani **atalet**. Yahut her yeni bilgi gelişinde bütün planı altüst edip sağa sola koşturmak, enerjiyi ve asker üzerindeki otoriteyi kaybetmek yani **panik**! İşte atalet ile panik arasındaki denge noktasını bulup savaş boyunca bunu müdafaa edebilen komutana “iyi komutan” denir. Müellifimizden dinleyelim:

*“... Savaş belirsizlikler alanıdır: harekâtın dayandığı unsurların dörtte üçü kalın bir sis tabakasının ardında saklıdır. Başka her alandan daha çok savaş alanında, gerçeği sezgi ile bulup çıkarmak için ince ve nüfuz edici bir zekâyâ ihtiyaç vardır. Kuşkusuz vasat bir zekâ da zaman zaman bir rastlantı sonucu olarak gerçeğin üstüne düşebilir; **bazen de olağanüstü bir cesaret zekâ eksikliğini telafi edebilir**; ama çoğu zaman muharebenin sonucu bu konudaki yetersizliği ortaya çıkarır. Savaş şans ve tesadüfler alanıdır. İnsan faaliyetlerinin başka hiç bir alanında bu davetsiz misafire bu kadar yer yoktur, çünkü başka hiç bir alanda insanlar onunla bu kadar yakın temas halinde değillerdir. **Şans hemen her durumda belirsizliği artırır ve olayların akışını değiştirir**. Hiç bir istihbarata yüzde yüz güvenemediğimiz, hiç bir zaman sağlam bir zemine basamadığımız, sürekli olarak tesadüflerin etkisinde olduğumuz için, savaşın kahramanı kendisini durmadan umduğundan farklı gerçeklerin karşısında bulur. Bu da ister istemez planlarını, hiç değilse bu planlarla ilgili fikirlerini altüst eder. Bu etki, kararlarını bütün bütün kullanılmaz hale getirmişse, genellikle bunları değiştirmek gerekir. Ancak o anda bunun için gerekli veri ve bilgiler bulunmayabilir, çünkü harekât sırasında ani kararlar almak zorunluluğu vardır ve yeni bir durum muhakemesine hatta uzun boylu düşünmeye bile vakit bulunmaz. Fakat çok daha sık rastlanılan bir durum, fikirlerinizi yeniden değerlendirmenin ve olaylar hakkında beklenmedik tamamlayıcı bilgiler almanın sonucu olarak planlarımızın tamamen hükümsüz kalacak yerde altüst olmasıdır. **Gerçeklere daha iyi nüfuz etmişizdir, fakat içinde bulunduğumuz kararsızlık azalacağı yerde artmıştır. Bunun da nedeni, bütün tecrübelerimizi aynı anda değil, azar azar kazanmamızdır; çünkü kararlarımız durmadan yeni tecrübelerin saldırısına uğrar ve onun için zihnimizin, tabiri caizse, sürekli olarak “silah altında” kalması gerekir ...” (*)***

Kararlılık zekânın peşinden gidebilme cesaretidir

Yeni bilgilerle artan belirsizliklere rağmen duruşunu, savaşın geneline dair vizyonunu korumak kolay değil. Vasat bir akılla donatılmış bir insanın ya hiç göremediği ya da ancak bilgileri en ince detaylarına kadar inceledikten ve üzerinde uzun uzun düşündükten sonra fark edebileceği münasebetleri hemencecik kavrama yeteneği özel bir zekânın tezahürüdür. İşte bu zekânın peşinden gidebilme cesaretine “kararlılık” diyebiliriz. Bu zekâyla donatılmadığı halde tereddütsüz hareket edebilen insanlar ise inatçıdır. Zekâ değil bir kibir alâmeti olan bu inatla bazı küçük şeyleri başarsalar bile zaferi tadamayacaklardır. Clausewitz’in ifadesiyle:

*“... Şüphe halini ortadan kaldıran bu kararlılık ancak zekânın eseri olabilir, daha doğrusu zekânın özel bir eğiliminden doğar. Üstün bir zekâ ile elverişli duyguların birleşmesi kararlılığı oluşturmaz. Bazı insanlar en çetin sorunlar karşısında büyük bir kavrama yeteneği gösterdikleri ve büyük sorumlulukları yüklenmekten de kaçınmadıkları halde, güç durumlarda karar vermek kabiliyetinden yoksundurlar. **Cesaretleri ve zekâları aralarında işbirliği yapmayan ayrı şeylerdir, onun için kararlılık diye bir şey çıkmaz ortaya**. Kararlılık cesaretin zorunluluğunu gösteren ve iradeyi etkileyen aklın eseridir. Güçlü kafalarda kararlılığı*

*oluşturan şey, insanın tüm korkularını, zaaflarını ve tereddütlerini yenen zekânın bu son derece özel eğilimidir. Onun için **vasat bir zekâyâ sahip olan insanlar, kanımızca, hiç bir zaman kararlı olamazlar. Bazı güç durumlarda tereddüt etmeden harekete geçtikleri olur; ama bunu düşünmeden yaparlar, düşünmeden hareket eden bir insanın ise kararsızlık içinde bocalamayacağı açıktır.** Zaman zaman başarılı da olabilir. Ama tekrar edelim ki, askeri dehanın varlığını gösteren, elde edilen sonuçların ortalamasıdır. [...] Kararlılığın bu oluşumunu doğrulamak için şunu da ekleyelim ki, **küçük bir rütbede iken en büyük kararlılığı göstermiş olan pek çok insanların daha yüksek bir rütbeye geçer geçmez bu yeteneklerini yitirdiklerinin pek çok örnekleri vardır. Karar vermek ihtiyacını hissettikleri halde, bir hata yapmanın tehlikelerini sezerler ve görevlerine alışık bulunmadıklarından zekâları başlangıçtaki gücünü kaybeder; bu kararsızlığın doğurduğu tehlikenin farkına vardıkları ölçüde korkaklıkları daha da artar, eskiden akıllarına estiği gibi hareket etmeye alışmış olduklarından elleri ayaktan kesilir ...**" (*)*

Netice

Savaşta gösterilen cesaret tehlikenin frenleyici etkisini azaltan bir denge unsuru değil kendine has bir güçtür. (Bkz. [Taktik ve Strateji](#)) Gafil tehlikenin farkında olmadığı için kendini ve mes'ul olduğu insanları ölüme atar. Cesur ise ne uğruna neyi, kimi feda ettiğinin şuuruyla hareket eder. Cesur kişi felâket hallerinde çözüm üretir, şuurulu risk alır. Gafilin kendisi bizzat felâkettir. Barışta ölüm ve yaralanmalara, maddî hasara sebep olur; **savaşta ise gafiller en önemli yenilgi sebebidir.** Gafil nefesine çalışır; "korkak" demesinler diye ileri atılır; her an korkup kaçabilir. Cesur insan aklının gösterdiği hedefe giderken risklere katlanır. Cesur insan adalet tesis edilince savaşmayı bırakır. Nefsine çalışan gafil gadapla hareket ettiği için zayıfsa kaçır; güçlü durumdaysa intikam peşine düşer. Çocukları, kadınları, esirleri de öldürür. Nerede duracağı belli olmaz.

(*) Savaş Üzerine / Carl von Clausewitz

Savaşta aklın önemi ve sınırları

- Akıllılık tercih değildir, ona sahip olmayı seçemezsiniz ama en iyi kobay delilerden olur; gerçeği anlatsalar bile kimse kulak asmaz.
- Ya deli olmadığımı söylersem... Faydası olmaz değil mi? Bu ancak Kafka'nın romanlarında rastlanacak bir fikir labirenti. Herkese senin deli olduğunu söylüyorlar. Sonra yaptıkların, söylediklerin hatta itirazların bile senin hakkında söylenenlerini onaylıyor. Bir kez "deli" ilân edilince yaptığın her şey o deliliğin bir parçası sayılıyor. Makul protestolar "gerçeği inkâr" oluyor; geçerli korkular ise "paranoya".
- Hiç üzücü bir olay yaşadın mı?
- Evet. Ama neden? Bu neden önemli?
- Çünkü geçmişindeki bir olayı işaret edip aklını kaybettiğini söyleyeceklerdir. Böylece seni buraya aldıklarında arkadaşların ve meslektaşların diyecek ki: "Tabi, delirdi. Başına gelenlerden sonra kim delirmez ki?"
- Bunu herkes hakkında söyleyebilirler, istisnasız herkes.
- Önemli olan senin hakkında söylemeleri.

Bu replikler yönetmenliğini Martin Scorsese'in yaptığı, başrolleri Leonardo DiCaprio, Mark Ruffalo ve Ben Kingsley'in paylaştığı Shutter Island'dan. 1954'te geçen film iki polisin fırtınalı havada yaptığı zorlu bir seyahat ile başlıyor. Adamlarımız Teddy Daniels (DiCaprio) ve Chuck Aule (Ruffalo) Boston Limanındaki Shutter Adası'nda en tehlikeli akıl hastalarının kapatıldığı Ashecliffe Hastanesine soruşturma amacıyla gidiyorlar. Zira üç çocuğunu boğarak öldürdüğü için akıl hastahanesine kapatılan Rachel Solando adlı hasta günlerdir kayıp. Son ana kadar sırrını saklayan film aynı zamanda aklın savaşta yerini ve hudutlarını sorgulamak için de iyi bir alet kutusu: Delilikle akıllılık arasındaki sınır nerededir? **Piyadenin tanka saldırmasını emretmek delilik midir? Ya gemileri karadan yürütmek?** Askerler hangi noktaya kadar komutanlarına itaat ederler? Peki komutan? Aklına ne kadar itaat etmeli? Tecrübesi akıyla, akli istihbarat bilgileriyle çelişirse ne yapmalı?

Askerî deha nerede biter? Delilik nerede başlar?

Günlük hayatta delilik ve akıl, vehim ile gerçek sık sık birbirine karışır. Komplo teorileriyle gerçek komplolar arasındaki sınır silikleştiğinde **fehâmet** sahibi ağâh insanların uyarılarına çoğunluk “**vehim**” diyebilir. Ama bazen de tam tersi olur; Churchill, Hitler ve Stalin gibi sapıklar bütün dünyayı felâkete sürükler. Ya komutanlar? Okulda öğretilen savaş yasalarına, doktrinlere kafa tutan, ezber bozan bir komutan muzaffer olduğu müddetçe bir “savaş dehası” olduğu söylenir. Dâhî komutanlar dışarıdan gelen karamsar raporlara boyun eğmez; çelişkili bilgiler onların kafasını karıştırmaz. Verdikleri “delice” emirlere uymak askerlerine zor gelmez. Hannibal, Napoleon ve Hitler’in “deliliklerine” o andaki bilgiler çerçevesinde baksaydık zaferin kimden yana olacağını bilebilir miydik?

Son tahlilde komutan karar verirken savaşın gerçeğiyle doğrudan temas halinde değildir. Dışarıdan gelen bilgilerle gerçekten olup bitenleri zihninde temsil eder. Sonra karar verir ve bu kararı askerlerine uygulatır. Nihayetinde (algıladığı) gerçeği değiştirmiş olur ve yeni gerçeği yeniden algılaması gerekir. Meselâ düşmanın önemli bir köprüye hızla yaklaştığı ve köprünün savunmasız olduğu bilgisini aldı diyelim. Gerekli tedbirin alınması için emir verir. Emirleri uygulanana kadar düşman hızlanmış, yavaşlamış veya geri dönmüş olabilir. Köprüyü korumaya gönderdiği askerler emredilen yere erken veya geç varabilir yahut pusuya düşüp öldürülebilir. Yani “gerçek” her an değişim içindedir ve komutan savaş alanını en sadık biçimde yansıtan bilgilere muhtaçtır. Ama bu bilgilerin komutana akışı da gerçeğin bir parçasıdır: Gözcüleri vurulabilir, radarlar susturulabilir, casuslar sızabilir, mesafeler ve birlik sayıları yanlış bildirilebilir:

*“... Haber alma deyimi ile düşman ve ülkesine ilişkin bilgilerin tümünü, dolayısıyla kendi fikir ve hareketlerimizin dayandığı temeli kastediyoruz. Bu temelin niteliği, güvenilmez ve istikrarsız yönleri üzerinde duracak olursak, savaşın ne kadar iğreti ve kolay yıkılır bir yapı olduğunu, yıkılıp bizi enkazı altında gömmesi için ne kadar az şeye ihtiyaç bulunduğunu kolayca anlarız. Çünkü bütün savaş kitapları sadece kesin bilgilere inanmamızı, bunlar dışında herşeyden şüphe etmemizi öğütlerler ama bu öğüt yazar müsveddelerinin söyleyecek daha iyi bir şey bulamadıkları için sığındıkları kuru bir tesellidir. **Savaşta bize ulaşan bilgilerin büyük bir kısmı çelişkili, daha büyük bir kısmı da gerçeğe aykırıdır; en büyük kısmı ise en azından şüphelidir.** Bu durumda subaydan istenebilecek tek şey, ancak psikolojik ve mesleki yetenek, tecrübe ve güçlü bir muhakeme kabiliyeti sayesinde elde edilebilecek olan doğruyu yanıltan ayırdetme yetisidir. Bunun için ihtimal kanunlarına güvenmesi gerekir. Bu zorluk gerçek savaş alanının dışında karargâh odasında hazırlanan ilk planlar konusunda bile küçümsenecek bir zorluk değildir. Ama **savaş kargaşalığı içinde raporlar birbirini izlemeye başladığı zaman işin zorluğu bütün bütün artar. Bu raporlar, birbirleriyle çelişmekle birlikte, bir çeşit denge sağlar ve tecrübesiz subayı bile bir eleştiri yapmaya zorlarsa, kendimizi talihli sayabiliriz.** Ama şansımız yaver gitmez de, her yeni gelen bilgi bir öncekini destekler, doğrular ve genişletirse, işte o zaman işler iyice çatallaşır. Bu ek bilgiler önümüzdeki tabloyu tamamlar ve o zaman tecrübesiz subayımız ani bir karar vermek zorunda kalır: bir de bakarız ki bu saçma, çılgınca bir karardır, çünkü edindiği bilgilerin hepsi yanlış, mübalağalı, uydurmadır. Kısaca, raporları çoğu yanıltır ve **insanların çekingenliği yalanlara ve yanlışlara daha da büyük boyutlar kazandırır. Genel kural olarak, insanlar iyi haberlerden çok kötü haberlere güven duyma eğilimindedir. Herkes kötü haberleri bir ölçüde daha da ağırlaştırmaya heveslidir:** öyle ki, haber verilen tehlikeler denizin dalgaları gibi birbirinin üzerine yığılıp geri çekilirler ama birazdan görünürde hiç bir sebep bulunmadığı halde yine yükselirler...” (*)*

Bir insanı delirtmekle bir deliyi tedavi etmek arasındaki fark nedir?

Az önce bahsettiğimiz Shutter Island filminin sonu hiç beklenmedik şekilde bitiyor: Polis olduğunu sandığımız Daniels’ın aslında tehlikeli bir akıl hastası olduğunu ve doktorların ona gerçeği kabul ettirmeye çalıştığını öğreniyoruz. Gergin bir diyalog esnasında doktorlar bütün delilleri bir bir sıraladıkça hasta kendisine karşı komplo kurulduğunu iddia ediyor. Doktorların amacı hastaya gerçeği kabul ettirerek lobotomiden yani onu bitkisel hayata hapsedecek bir beyin ameliyatından kurtarmak.

Fakat aynı konuşmaları hastanın açısından dinlerseniz hastayı haklı bulursunuz. Yani filmin konusu tam tersi olsaydı, sağlıklı bir polisi delirtmek isteyen kötü niyetli doktorların göstereceği deliller ve söyleyeceği sözler tıpatıp aynı olacaktı. Filmin final sahnesinde “gerçek” zannettiğiniz algı bir kez daha alt üst oluyor ve aslında hastanın doktorları manipüle ettiğini fark ediyorsunuz. Çünkü içinde bulunduğu durumda daha fazla yaşamak istemeyen, kendine, hatıralarına tahammül edemeyen hasta bir tür hafıza intiharını yani lobomiyi bilerek tercih ediyor... Ve bu numarayı son ana kadar yutmuş olan doktora söylediği şu sözlerle bitiyor Shutter Island:

“Hangisi daha kötü olurdu; bir canavar olarak yaşamak mı, yoksa bir insan olarak ölmek mi?”

Anarşist alman düşünürü Max Stirner “... Ey insan, sen delisin ve bir tımarhanedesin. Bunu fark etmiyorsan tımarhanenin büyüklüğünden dolayıdır ...” diyordu.

Deliler ve dehalar dış dünyayı herkesten farklı algılar. Dehalar herkesin görmediği gerçekleri görürken deliler gerçekte olmayan şeyleri vehmeder. İşte meselenin kırılma noktası tam da burası: Önemli bir kararın arifesinde yardımcılarınız size yanıldığınızı, binlerce askeri boş yere ölüme gönderdiğinizi söylediği zaman kim haklı? Diğer komutanların ve haliyle düşmanın akıl edemediği muazzam bir hamle mi buldunuz yoksa yapmak istediğiniz şey bir delilik mi?

Elbette gerçeği gerçekten “doğru” algıladığını zannedip korkunç hatalar yapma riski komutanların hayatına has bir zorluk değil. Meselâ bir pilot, bir banka müdürü veya borsacı muazzam hatalar yapabilir. Ya sıradan insanlar? Eşinin, evlâdının yahut iş ortağının dürüstlüğünden şüphelenen bir insanın durumu da çok kolay sayılmaz. Ama savaş anında doğru-yanlış yüzlerce istihbarat alan bir komutanın yaşadığı baskı bizimkinden çok daha şiddetli. Üstelik bu baskının bazen günlerce, bazen aylarca hatta dünya savaşlarında olduğu gibi yıllarca sürdüğünü düşünün:

“... Her şeyi daha iyi bildiğine güvenen komutan, dalgaların gelip üzerinde parçalandığı bir kaya gibi sapasağlam durmalıdır. Bu zor bir görevdir. Yaradılıştan içi rahat olmayan, askeri tecrübe ve eğitimle gerekli yetenekleri henüz kazanmamış olan komutan, kuşku ve korku yoluna sapmayarak, inançlarına aykırı da olsa, umut yolunda ilerlemeyi kendisine şiar edinmelidir. Ancak bu sayede dengesini koruyabilir. Savaşdaki en büyük sürtünmelerden birini teşkil eden bu doğru değerlendirme zorluğu, olayların umulduğundan başka türlü görünmesine sebep olur. Duygularımızın ilettiği izlenimler, düşüncenin hesaplarından doğan fikirlerden daha güçlüdür. O kadar ki, belki bugüne kadar hiç bir önemli girişim, komutan planını uygulamaya başlarken yeni kuşkuları yenmek zorunda kalmadan gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle, başkalarının telkinlerine göre hareket eden alelade insanlar olayların gerçeği karşısında genellikle şaşkına dönerler. Umduklarından farklı koşullar karşısında bulunduklarını sanırlar ve yine başkalarının tavsiyelerine boyun eğler. Bununla birlikte, kendi planlarını kendi hazırlamış olan bir kimse bile, olup bitenleri kendi gözleri ile

görünce çoğu zaman yanıldığını sanır. Kendine olan sarsılmaz güven duygusu o anın baskılarına karşı kişiyi koruyabilmelidir. Kaderin savaş sahnesinin önüne abartılmış tehlikelerle birlikte yerleştirdiği perdeler kalkıp da ufuk genişleyince, ilk inançlarının doğru olduğu ortaya çıkacaktır, işte düşünce ile icraatı birbirinden ayıran derin uçurumlardan biri! ...” ()*

Netice

Savaşta eylem kuşkuların mağlubiyeti, eylemsizlik ise çoğu kez en kötü karardan daha tehlikelidir. Bu sebeple savaşta önemli kararlar veren her komutanın maruz kaldığı delirtici bir baskı vardır. Çünkü **komutanın başarısını isteyen subaylarla (kısa süreliğine de olsa) onu delirtip hataya yöneltmek isteyen casusların delilleri ve söyleyeceği sözler tıpatıp aynı**. Komutanın kendi ajanları, radarları, uydu fotoğrafları, sırtını dayayabileceği istihbarat ve danışabileceği subaylar olsa da eninde sonunda akıl ile deliliği ayıran keskin kılıcın üzerinde çıplak ayak yürümek zorunda kalacaktır. Ve bu acı veren yürüyüşü MUHAKKAK TEK başına yapacaktır.

(*) Savaş Üzerine / Carl von Clausewitz

Savaş bilimsel değil insanî bir faaliyettir

28 Ocak 1986'da Uzay Mekiği Challenger fırlatıldıktan 73 saniye sonra, yerden 15 km yüksekten infilak ettiğinde hiç kimse bunun birkaç yüz dolarlık güvenlik contaları yüzünden olduğunu tahmin edemezdi. 7 astronot öldü; 200 milyar dolarlık uzay mekiği programına 3 yıl ara verildi; ABD ve NASA önemli itibar kaybına uğradı.

Aslında gizli saklı bir şey yoktu. Fırlatmanın yapılacağı günden önceki gece, hava sıcaklığı tasarımcıların öngördüğü sınırın altına, -8 °C'ye düşmüş ve rampanın bazı yerleri buz tutmuştu. Bu sebeple katı yakıt roketinin güvenlik contaları büzülmüştü. Ertesi gün güneşin yükselmesine rağmen fırlatma saatine kadar contalar yeterince genleşmediler ve fırlatma sırasında tam tecrid sağlanamadı. Bunu tahmin eden bazı mühendisler fırlatmanın ertelenmesini istemişlerdi ama NASA yine de onay verdi.

Savaşta her şey çok basittir, fakat en basit şey zordur

Parçaları ister insan olsun ister makine, sistemler karmaşıklılaştıkça aralarındaki sebep-sonuç ilişkilerine hâkim olmak zorlaşır. Başta bilmek zaviyesinde kendini gösteren bu zorluk emir-komuta zincirine sirayet eder ve yapmak/yaptırmak zemininde gösterir kendini. Adına "ordu" denen makineden istediğini alamaz komutan. Oysa isteklerinin çoğu son derecede basit şeylerdir. Prusyalı General Clausewitz bu iç dirence "sürtünme" (Alm. *Friction*) adını vermiş:

"... Savaşta her şey çok basittir, fakat en basit şey zordur. Güçlükler birikir ve öyle bir sürtünme yaratır ki, savaşı görmemiş olan bir insan bunu gözünün önünde canlandıramaz. Sürtünme kayramı, gerçek savaşı kitaplarda okunan savaştan ayıran tek kavramdır. Askeri makina, yani ordu ve ona ilişkin her şey, aslında son derece basittir ve bu bakımdan idaresi kolaymış gibi görünür. Fakat şunu hiç bir zaman hatırdan çıkarmayalım ki, ordu yekpare bir kitle değildir, her biri kendi öz sürtünmelerini muhafaza eden bireylerden oluşur.

*Teori planında her şey mükemmel, yerli yerinde görünür: tabur komutanı verilen emri yerine getirmekten sorumludur ve tabur da disiplin yolu ile tek bir vücut gibi kaynaşmış olduğundan ve komutanı üstün gayretiyle ün yapmış bir kişi olacağından, sarkaç demir ekseninde asgari bir sürtünme ile gidip gelir. Fakat gerçek hiç de öyle değildir ve savaşta böyle bir vehmin gerçek dışı ve abartılmış yönü derhal meydana çıkar. Tabur belirli sayıda bir insan topluluğu olarak kalır ve **tesadüf de işin içine karışınca, bu insanların en önemsizlerinden biri bile her hangi bir gecikmeye veya düzensizliğe sebep olabilir.** Savaşın beraberinde getirdiği tehlikeler ve gerektirdiği maddi çabalar bu sakıncayı daha da arttırır, hatta onun en önemli nedenini teşkil eder. Mekanikte olduğu gibi bir kaç noktada toplamamıza imkân bulunmayan bu aşın sürtünme böylece her yandan tesadüfle temas haline gelir ve önceden tahmin edilemeyen olaylar yaratır...” (*)*

Süvari birliği denizin ortasındaki gemileri esir alabilir mi?

Uzay mekiği kazasına zemin hazırlayan (ama gerçek sebebi olmayan) etkenin hava koşulları olması gibi savaşta da bu durumla sık sık karşılaşırız. En iyi eğitimi almış, tecrübeli, savaşmaya istekli askerler en iyi savaş araçlarıyla yola çıkarlar ama tabiatın onlara kurduğu bir tuzak vardır: Stalingrad’da Almanlar tıpkı Moskova üzerine yürüyen Napoleon gibi sadece Ruslara değil sert kışa mağlup oldular. Fakat bazen de tersi olur: Hollanda’da kanallardaki suyu donduran soğuk, Alman tanklarının kolayca geçmesine izin vermiştir meselâ. Oysa Hollandalılar bu kanalların her birinde ayrı ayrı savunma hatları kurmayı planlamışlardı.

Evet... Tarihte öyle günler vardır ki insan aklına haddini bildirir, komutanları tevazuya davet eder. (Bkz. [Nedensellik / Causality / العلاقة السببية](#)) Meselâ bir süvari birliğinin kıyıda 80 km açıkta demirlemiş savaş gemilerini esir aldığı o 19 Ocak 1795 günü de böyle bir gündür. Fransız General Jean-Charles Pichegru’nün komutasındaki süvarilerin piyadelerle birlikte buzlarla kaplı suların üzerinden tıkr tıkr geçtiği, donmuş denizde yan yatan gemilerin gökyüzüne dönük toplarıyla hiç bir şey yapamadığı o tuhaf gün. 850 topla donanmış 14 savaş gemisinin bir süvari birliğince mağlup edildiği bu olay askerî tarihte tektir. Ama tümevarım yöntemiyle ürettiğimiz “bilginin” ne kadar zayıf olduğunu göstermeye yeter de artar:

*“...Mantıklı hindi çiftliğe varır varmaz her sabah saat 9’da yem verildiğini fark etti. Ama iyi bir tümevarımcı olduğu için hemen bir sonuca varmak istemedi. Bekledi ve her gün tekrar tekrar gözlemledi. Bu gözlemlerini değişik koşullarda tekrar etti: Çarşambaları, perşembeleri, sıcak ve soğuk günler, yağmurlu ve yağmursuz günler. Her gün yeni bir gözlem ekledi ve sonunda bir sonuç çıkardı: **“Her sabah saat 9’da yemek veriliyor bana”**. Fakat bir yılbaşı günü kural bozuldu: Mantıklı hindi saat 9’da yemini beklerken boynu kesildi....” (Matematikçi ve epistemolog Bertrand Russell)*

Hava şartları elbette yegâne tesadüfî unsur değil ve ordu mekanizmasının “sürtünmesi” meteorolojik sürprizlerle doğan aksamalarla özetlenemez. Meselâ ABD’nin Vietnam’daki hezimetine imkân veren coğrafî, psikolojik, medyatik ve sosyolojik etkenler ABD’nin teknik ve ekonomik üstünlüğünü dengelemiş ve savaşın neticesini ABD aleyhine bozabilmiştir. Ancak Clausewitz de hava şartlarından yola çıkarak önemli teorik açıklamalar yapmış; dinleyelim:

“... Zaman zaman sis, düşmanın istenilen anda keşfedilmesine, bir topun tam zamanında ateşlenmesine, bir haberin komutana vaktinde yetiştirilmesine engel olur. Bazen da yağmur bir taburun istenilen yere ulaşmasına veya bir başka taburun, üç saat yerine belki sekiz saat yürümek zorunda kaldığı için, zamanında varmasına, ya da çamurlu arazi yüzünden savaşta hareket çetin bir ortamda yer değiştirmek demektir. Nasıl ki, insan suyun içinde yürümek gibi

*en basit ve doğal bir hareketi rahat ve düzenli bir şekilde yapmakta zorluk çekerse, savaşta da normal güçlerle işleri vasat bir biçimde yürütmekte bile zorluk çekeriz. Onun içindir ki, **gerçek bir kuramcıyı, suda yapılması gereken ve suyu düşünmeyen bir kimseye gülünç ve mübalağalı görünen hareketleri karada yapmasını öğreten bir yüzme hocasına benzetebiliriz.** Ve yine onun içindir ki, kendileri hiç bir zaman suya dalmamış olan, ya da hiç bir zaman kendi deneylerinden genel bir fikir edinememiş olan kuramcılar bir işe yaramazlar, hatta gülünç olurlar çünkü onlar bize sadece herkesin bildiği bir şeyi, yani yürümeyi, öğretirler ...”*

Sürtünmeyi önleme

Yüzme, araba kullanma, dikiş, bisiklet... Düşünmeden yaptığımız ne çok şey var. Yürümeyi, konuşmayı bile bilmiyorduk ve öğrendik. Ama sağlıklı bir yetişkin yürürken “dur şimdi sağ ayağımı atayım” demez. Adeta âzâlarımız bizim yerimize düşünür ve muhakeme süremizden çok daha hızlı şekilde doğru kararlar verirler. Bunları ilk öğrendiğimiz sırada “elim şöyle koyayım, ayağımı böyle tutayım” diye uzun uzun düşünüyorduk. Hatta alışkanlık kesbetmemiş kişi için “eline yakışmıyor” deriz.

Peki ya tecrübeli piyanist, olimpiyatlara hazırlanan sporcu, profesyonel şoför veya beyin cerrahı nasıl icra eder görevini? Bu insanlarda âzâlar adeta zeki ve şuurlu yardımcılar haline gelmiştir. Piyanist, dansçı ya da sporcu... Biz “üstün yetenek” deriz ama bu başarıların ortaya çıkması için bazen çocuk yaşlardan itibaren her gün saatlerce çalışmıştır bu “yetenekler”. Askerlik için de bu böyledir. Bu yüzden dışarıdan bakıldığında çok saçma görünen şeyler yaparlar talimde: **“Sağaaa dön! Solaaa dön! Selâm ver! Yat! Kalk!...”** Asker kendi mantığından, eleştirel bakışından vaz geçmeyi öğrenir. Çünkü cephede kurşunlar uçuşurken komutan **“yat!”** dediğinde istişare etmeye kalkarsa ölecektir. Bu sebeple askerler tek bir vücudun âzâları gibi ahenk içinde, hızla ve düşünmeden hareket etmeye, adeta refleks vermeye alıştırlırlar. Sanatçı, sporcu yahut asker farketmez. “Sürtünmeleri” önlemenin yolu makineyi yağlamaktır:

*“... Acaba bu sürtünmeyi yumuşatacak bir yağ yok mudur? Vardır, fakat sadece bir tanedir ve onu kullanabilmek de her zaman komutanın veya ordunun elinde değildir: **Bu ordunun savaşta alışkanlığıdır.** Alışkanlık, kendisinden büyük bir çaba istenilen vücudu, büyük bir tehlike ile karşı karşıya gelen zihni, ilk izlenimlerden etkilenebilecek olan muhakemeyi güçlendirir. Bu sayede, süvari ile topçu erinden tümen komutanına kadar herkeste değerli bir düşünme yeteneği oluşur, bu da başkomutanın işini kolaylaştırır.*

Karanlıkta insanın gözbebeği büyür, etraftaki pek az ışığı adeta emer ve bu sayede yavaş yavaş eşyayı iyi kötü birbirinden ayırt etmeye başlar, sonunda da karanlığa alışıp her şeyi görür. Savaşta alışkın tecrübeli asker için de durum aynıdır; oysa acemi asker için henüz her şey karanlıktır.

Savaşta alışkanlık bir komutanın birliklerine hemencecik verebileceği bir şey değildir; çünkü barış zamanındaki manevralar ancak bir ölçüde gerçek savaşın yerini tutabilirler. Bununla birlikte, eğitimin sadece mekanik bir beceri kazandırmaya dönük olduğu ordulara kıyasla, sık sık ciddi manevralara çıkarılan orduların üstünlüğü yine de şüphe götürmez. Barış zamanı manevralarını çeşitli kademelerdeki komutanların muhakeme, düşünme, hatta karar verme yeteneklerim sınavacak ve yukarda sözü edilen sürtünme nedenlerinden bazılarını kapsayacak şekilde düzenlemenin, savaş hakkında ancak kulaktan dolma bilgileri olanların sandığından çok daha büyük bir değeri vardır.

Savaş hiç bir asker için ilk kez karşılaştığında şaşırıp kalacağı ve telaşa kapılacağı gerçeklerle ilk temas fırsatı olmamalıdır. Asker bunlarla daha önce bir kez olsun karşılaşmış olsa, savaş gerçeğini yakından tanımış olur ve artık gördüğü zaman yadırgamaz. Bu maddi çabalar için de böyledir. Manevraların ve eğitimin amacı, vücuttan ziyade zihni meşakatlere alıştırmak olmalıdır. **Savaşta, genç ve acemi asker olağanüstü çabaların yanlışlıkların, yanlışlıkların, sevk ve idare bozukluklarının sonucu olarak görmek eğilimindedir ve bu onun umutsuzluğunu ve hayal kırıklığını büsbütün arttırır.** Oysa barış zamanındaki tatbikatlar onu bu çetin çabalara alıştırmış olursa, savaşta böyle bir durumla karşılaşmaz...”

Netice

Clausewitz’in dediği gibi “Savaşta her şey çok basittir, fakat en basit şey zordur” çünkü savaş bilimsel değil insanî bir faaliyettir. Nefsi ve ruhuyla iki özneyi haiz olan İnsan’ın dâhil olduğu her faaliyet pozitivist teorilerin dar kalıplarını parçalamıştır. Ekonomistlerin hemen hiçbir öngörüsünün isabet etmemesinin sebebi budur. (Bkz. [Ekonomistler ekonomiden anlasalardı yatırımcı olurlardı](#)) Savaş tarihi mekanist teorisyenlerin dogmalarına mezar olmuş zafer ve yenilgilerle doludur. Çünkü insan ne bir robot ne de homo-economicus gibi bir hayvan değildir. Asker yoğun bombardıman altında korkup kaçacak mı yoksa bir kahraman gibi mi davranacak? Her bir askerin zafere yahut yenilgiye yapabileceği katkılar bilmeyen halden bilfiil hale geçtiğinde meydana çıkacak olan manzara savaştan önceki durumla belirlenemez.

Üstelik savaş İnsan’a has öngörülemezliklere ek olarak hava şartları, politik ve ideolojik tercihler, gizli menfaatler ve anlaşmalar gibi nice etkenin içiçe girdiği bir saha. Bu sebeple mekanist/ determinist/ pozitivist teoriler savaşın gerçeklerine uymayan yörüngelere savruluyorlar. [Sebep-sonuç ilişkisinin bir vehim olduğunu](#) en güzel şekilde dile getiren düşünürlerden biri olan David Hume’un sözleriyle bu bölümü bitirelim:

“...Gereklilik fikri algılarımızla teyid ettiğimiz bir şey değil. Demek ki içimizden gelen bir izlenim bu veya düşüncelerimizin sonucu.[...]Neticede gereklik ya da sebep-sonuç ilişkisi (=illiyet) varlıklardan kaynaklanan bir olgu değil. Biz olayları gözlerken onları sebep ya da sonuç olarak birbirine bağlıyoruz. Gereklik bizim düşünme alışkanlıklarımızın bir sonucu. “yan yana” gelen, aynı anda olan veya biri diğerinden önce meydana gelen olayları birbirine bağlamak için ürettiğimiz açıklamalar bunlar. Geçmişte olmuş olan şeylere bakarak gelecekte de böyle olacağı beklentisi içine giriyoruz. Akıl yürütme değil alışkanlıktır insanın rehberi. Eğer alışkanlık olmasaydı hiç bir şeyden emin olamazdık ve belleğimizde o an taze olanlar ve hemen o sırada algıladıklarımız dışında hiç bir şey bilemezdik. Gereklik hissi olmasaydı insanlar ne hareket edebilirlerdi ne de düşünebilirlerdi....” (David Hume, Human Understanding)

Savaş Teorisinde Yöntem

Savaş, sınırsız şiddet yahut içtimaî bir öfkenin birden boşalması değildir. Hazırlık ister; strateji ister. Savaşı “gerekli/ meşru/ kaçınılmaz/ kârlı” gösteren şartlar değiştiğinde ortaya çıkacak olan ateşkesin koşulları, çatışmaların en yoğun olduğu sırada bile soğukkanlılıkla görüşülebilir. Neticede savaş, teorisiz, hesapsız-kitapsız bir faaliyet gibi tasavvur edilemez. Zaferler ve yenilgiler, komutanların “dehası” veya “deliliği” ile açıklanamaz. Elbette savaşın bir teorisi olmalıdır ve bu teorinin inşası, bir yöneme dayanmalıdır. Ancak savaşın gidişatı ve sonucu, Newton fiziğinde atılan bir topun düşeceği mesafe gibi determinist/ cebirsel formüllerle de hesaplanamaz. Neden?

*“... Manevi nicelikler savaşın dışında bırakılamaz. Savaş faaliyeti hiç bir zaman sadece maddeye yöneltilmez; savaştaki taarruz, aynı zamanda bu maddeye hayatıyet veren manevi güçlere karşı da yöneltilir ve ikisini birbirinden ayırmak imkânsızdır. [...] Bu teori girişimlerinin sadece analitik kısmı gerçeğe yaklaşma bakımından bir ileri adım sayılabilir. Sentetik tarafları, ilkeleri ve kuralları hiç bir işe yaramaz. **Bunların hepsi de kesin nicelikler peşindedir: Oysa savaşta hiç bir şey kesin değildir, aksine her şey belirsizdir ve bütün hesaplar değişken niceliklerle yapılır. Bunlar ayrıca yalnız maddi nicelikleri göz önüne almakla yetinirler: Hâlbuki **savaş hareketinin tümü manevi güçlerin etkisi altındadır.** Yine bu teoriler sadece bir tarafın faaliyetleriyle ilgilenirler: Oysa savaş, iki kampın sürekli olarak birbirini etkileyen eylemlerinin alanıdır...”**(*)*

*“... Bir asker sağdaki yahut soldaki siperi koşarken **serbesttir.** En güvenli siperi, bir robot veya bir hayvan, insandan daha iyi seçebilir. Ama insan, vatani için ileri atılmakla nefsi için geri kaçmak konusunda **özgürdür.** İşte savaşın neticesi üzerinde çok ağır basabilen insanlık faktörü tam buradadır ...”*

İtaatkâr da olsa asker bir robot değildir

Bir bilim ve/veya teorik saha olarak bakıldığında savaş, teknik boyutunun büyük payına rağmen insanî bir faaliyettir. İnsanın özgürlüğü, bütün beşerî bilimlerdeki pozitivist yaklaşımları boşa çıkarır. Meselâ sağlıklı bir ekonomide, insanların karamsarlığı ve korkusu ülkeyi felâkete sürükleyebilir. Benzer şekilde, sayıca üstün, silah ve mühimmatı düşmandan fazla olduğu halde yenilen yahut çok sönük bir zafer kazanan nice ordu vardır. M. Ö. 332’de İskender’in 3cü Darius’e karşı kazandığı Gaugamela ve İssos muharebelerinden Britanya’nın Çanakkale ve Kut-ül Amare’de, ABD ordusunun Vietnam’da yediği tokatlara kadar birçok örnek verilebilir.

İster ekonomiden bahsedelim, isterse savaştan, özne/aktör durumundaki insanlar, teknik olarak “imkânsız” görünen şeyler yapabilirler. Ekonomik bir krizde tüccarın, yatırımcı, ithalatçı, medya ve tüketicinin, iyimser/ karamsar oluşu ve bu algının eyleme yansıma şekli neticeyi belirler. İşte savaşta da bu böyledir: Cephede savaşan askerden en üst rütbeli generale ve tabi bürokrasinin, ekonominin savaş hakkındaki algısına göre “mutlak” görünen zafer bir anda elden kaçabilir:

“... Bütün bu teoriler dehayı genel kuralların dışında bırakmışlardır. Bu vasat zekâların yakalayamadıkları şey, bilimin hudutları haricinde kalan, kuralların üzerine çıkan dehadır. Akıl ve zekâyâ karşı çıkan teoriye yazıklar olsun. Alçak gönüllülükle, boyun eğmekle de bu çelişkiyi gideremez, gerçek hayattan kovulur. Manevi nicelikler için içine girince teorinin işi zorlaşır. Akıl ve ahlaki niceliklerin alanına girildi miydi, her teorinin zorluktan büyük ölçüde artar. Resim ve mimarlık, sanatları, sadece madde ile uğraştıkları sürece nereye tutunacaklarını, neyin ne olduğunu bilirler; mekanik veya optik eserler için de aynı şey söylenebilir. Fakat yaratılan şeylerin akıl ve ruh üzerindeki etkileri söz konusu olur olmaz, izlenimler ve duygular alanına girilir girilmez, tüm kurallar ve yasalar belirsiz fikirler ortasında eriyip gider. Tıp, esas itibariyle fiziki olgularla ilgilenir; sonsuz değişimlere uğradığı için hiç bir zaman bir anı bir anına benzemeyen hayvan organizması ile meşgul olur. İşte tababeti bu kadar zorlaştıran, hekimin teşhisini, bilgisinin üstüne çıkaran budur; fakat işin içine bir de manevi unsurlar girdi mi, zorluk daha da artar. Ruh doktoruna çok daha büyük bir saygı duymamızın nedeni bu değil midir? ...”()*

Burada, modernist/ pozitivist teorisyenlerin ıskaladığı mesele iyimser/kötümser olmak değil serbest yahut özgür olmaktır. Bir asker sağdaki yahut soldaki sipere koşarken **serbesttir**. En güvenli siperi, bir robot veya bir hayvan, insandan daha iyi seçebilir. Ama insan, vatani için ileri atılmakla nefsi için geri kaçmak konusunda **özgürdür**. İşte savaşın neticesi üzerinde çok ağır basabilen insanlık faktörü tam buradadır. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#))

*“... Fakat manevi nicelikler ancak iç gözle görülebilir, bu da insandan insana, hatta aynı insanda zamana göre değişir. Tehlike savaşın temel unsuru, her şeyi içine alan bir ortam olduğuna göre, yargımızı değişik biçimlerde etkileyen şeylerin başında cesaret, yani kendi kuvvetimize olan güvenimiz gelir. **Cesareti, billur bir merceğe benzetebiliriz: bütün düşünceler, izlenimler, görüntüler zekâyâ ulaşmak için buradan geçer. ...**”(*)*

Savaşma isteği kırılmış bir ordu, elindeki silah ve mühimmat ne kadar çok olursa olsun, yenik bir ordudur. Askerin savaşma arzusunu kırmak için ses ve ışık bombası kullanıldığı gibi propaganda ve dedikodu da devreye sokulur. Üstün durumda olduğu halde ordusunu yenik zanneden bir asker hayatını tehlikeye atabilir mi? Yahut ahlâken “yanlış” tarafta olduğunu, sivillere zulmettiğini düşünen bir asker, vatanını savunduğuna inanan bir asker gibi savaşabilir mi? Komutanın öldüğü veya ordusunu bırakıp kaçtığı yönünde dedikoduların yayılması, nice ordunun doğru dürüst savaşmadan teslim olmasına yol açmıştır.

“... Bütün bu şeylerin salt deney yolu ile objektif bir değer kazandıklarında da kuşku yoktur. Herkes bir baskının, yandan veya geriden gelen bir saldırının manevi etkilerini bilir. Düşman sırtını döner dönmez herkes onun cesaretini küçümsemeye başlar ve insan en büyük tehlikelere düşman tarafından kovalandığı zaman değil, düşmanı kovalarken atılır. Herkes düşman komutanın yeteneklerini ününe, yaşına, tecrübesine göre değerlendirir ve buna göre hareket eder. Herkes hem kendi birliklerinin hem düşman birliklerinin ruhi durumunu, moralini yoklar, insan tabiatının manevi yönü ile ilgili bu ve benzeri izlenimler, tepkiler deneylerin doğruladığı olağan şeylerdir, durmadan yinelenirler ve bu nedenle de kendilerine özgü gerçek birer nicelik sayılırlar. Bunların üzerinde durmayan bir teori neye yarar? ...”()*

Sonsöz

Savaş teorileri gözlem ve anlayış sınırına kadar gitmeli, mekanik/ determinist/ cebbar öngörülerden kaçınmalıdır. Eldeki bilgilerin mahiyeti teknik, siyasî, ekonomik, coğrafi, sosyolojik, ve psikolojik olabilir. Bunların etkileşiminden veya terkiibinden ihdas edilmiş yeni sahalar da açılabilir. Fakat bilgi, anlama aracıdır. Bilginin geleceği göstermesini istemek ona sahip olmadığı bir güç ve değer vermek olur.

Savaşta, ne siyasetçi, ne komutan ne de asker, insan olmaktan kaynaklanan mes’uliyetlerini teoriye yükleyemez. Teorisyenlerin en çok tekrar ettikleri hata budur: Teorik bilgileri kader gibi yahut bir tanrı gibi görmek. Bu duruş ahlâken yanlış olduğu gibi ilmen de yanlıştır. Zira teori, geçmişteki olaylara bakarak genelleme yapar. Yani tümevarım denen yöntemi uygular. Bunu yaparken ister istemez, benzerlikleri abartır ve farkları tecrid eder. Meselâ kış şartlarına dikkat çekmek istediğinde, orduların teknolojik üstünlüklerini görmezden gelebilir. Matematiksel hesaplar da taktik olarak kullanışlı olmakla beraber stratejik felâketlere yol açabilirler. Zira **en rasyonel kararı alıp uygulayan komutan, düşmanın da aynı matematikle hesaplayabileceği gibi davranmış olur**. Rasyonelliği düstur edinen bir ordu, adeta düşmana bütün harita ve radarlarını açmış gibidir. Bu yüzden bazı durumlarda en riskli taarruzu göze almak, en doğru strateji olur.

Oysa hiçbir savaş tekrar edilemez. Fiziksel veya kimyasal deneylerin aksine, tarihsel “deneyler” sadece bir kez yapılabilir. Bu sebeple, savaş teorisi gibi tarih, ekonomi, sosyoloji ve psikoloji de pozitivistmin at gözlüklü düşünürleri tarafından anlaşılamaz.

() Savaş Üzerine / Carl von Clausewitz*